

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი

„სული დასდვის ცხოვართა თვისთათვის...“ (ახალმონამეთა ხსოვნისათვის)

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოებულმა კრებამ, რომელიც 1995 წლის 18-19 სექტემბერს, მცხეთის სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარში გაიმართა, არაერთი საჭირობო საკითხი განიხილა. კრებაზე, რომელსაც სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია მეორე უძღვებოდა, უმაღლესი სამღვდელოების წარმომადგენელთა მიერ არაერთი საინტერესო მოხსენება იქნა წაკითხული.

საეკლესიო კრებამ, თავისი სხდომების დასასრულს, ერთი ძალზე ამაღლებელი გადანყვებილება მიიღო: წმინდანებად შერაცხა, ბოლო ერთი საუკუნის მანძილზე, მამულისათვის, მშობელი ხალხის ბედისა და მართლმადიდებელი სარწმუნოებისათვის თავდადებული სულიერი მამები – იმერეთის ეპისკოპოსი გაბრიელი (ქიქოძე), ეპისკოპოსი ალექსანდრე (ოქროპირიძე), სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი (ხელაია), მიტროპოლიტი ნაზარი (ლეჟავა), არქიმანდრიტი გრიგოლ ფერაძე, მღვდლები – თედორე (კველთელი), გერმანე ჯაჯანიძე, იროთეოზ ნიკოლაძე, სიმონ მჭედლიძე, ილუმენი ალექსი შუშანი, პროტოდიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე. მათ, მწვალებლებთან და უღმერთოებთან შეურიგებლებს, ჭეშმარიტების დაუღალავ მქადაგებელთ – ახალმონამენი უწოდეს; მათი საერთო ხსენების დღედ 27 აგვისტო დადგინდა; დანერილ იქნა ახალმონამეთა ხატები. [24; 25; 31, 23]

აქ აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის ვითარება, რომელშიც მაშინ ახლად სამოქალაქო ომგამოვლილი ქართველი ხალხი იმყოფებოდა. ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიისა და მისი საჭეთმპყრობლის მიერ გადადგმული ასეთი ნაბიჯი ერის გამთლიანებისა და სარწმუნოების განმტკიცებისაკენ იყო მიმართული. მანამდე ქართველმა საზოგადოებამ, საერთოდ, და კერძოდ, მორწმუნე მრევლმაც კი ცოტა რამ თუ იცოდა, წმინდანებად შერაცხულ ამ მა-

მულიშვილებზე. დღეს ვითარება უკეთესობისაკენ არის შეცვლილი. არაერთი ისტორიკოსის, ფილოლოგის, იურისტის, ჟურნალისტის თუ სასულიერო მოღვაწის კალამი შეეხო მათი ღვაწლის დამსახურებისამებრ წარმოჩენის საქმეს. ეს მაშინ, როცა ბოლშევიკური რეჟიმის წლებში მათი სახელების ხსენებაც კი აკრძალული იყო. ეს იყო უპირველესი მიზეზი იმისა, რომ იმ პერიოდში დაბადებულ და აღზრდილ თაობებს (მცირე გამონაკლისის გარდა) წარმოდგენაც კი არ ჰქონდათ მამულისა და სარწმუნოებისათვის წამებულ ღირსეულ პიროვნებათა ღვაწლზე.

წინამდებარე სტატიაში, ვითვალისწინებთ რა ჩვენს წინამორბედ მკვლევართა – გოჩა ასათიანის, ალ. ასათიანის, სერგო ვარდოსანიძის, მერაბ კეზევაძის, დამანა მელიქიშვილის, ქეთევან პავლიაშვილის, გოჩა საითიძის, გურამ შარაძის, მარინა ჩხაიძის, როსტომ ჩხეიძის, მეუფე ანანიას (ჯაფარიძის) და სხვათა ნააზრევს, გვინდა, აქამდე ყურადღებაგაუმახვილებელ ფაქტებზე დაყრდნობით, ზოგიერთი შტრიხი შევმატოთ მათ სახელებს. განსაკუთრებულ ყურადღებას დავუთმობთ კათალიკოს-პატრიარქების ლეონიდის და ამბროსის, მიტროპოლიტ ნაზარის მონამებრივი ცხოვრების ზოგიერთ მომენტს, რითაც დღევანდელ საზოგადოებას კიდევ ერთხელ შევახსენებთ მათ თავდადებას ერისა და მამულის წინაშე.

მიტროპოლიტი ნაზარი (ერისკაცობაში ნესტორი) დაიბადა სოფელ დიდ ჯიხაიშში მღვდლის ანდრია ნიკოლოზის ძე ლეჟავას ოჯახში. [1, 5]

ნესტორს ჯერ ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელი, ხოლო 1892 წელს წარჩინებით დაუმთავრებია თბილისის სასულიერო სემინარია და მომდევნო წლის 22 თებერვალს ხონის მაცხოვრის ფერისცვალების ეკლესიაში მღვდლად უკურთხებიან. იმავე ხანებში ცოლიც შეურთავს, ქალიშვილებიც შესძენია, მაგრამ მისი ოჯახური იდილია დიდხანს არ გაგრძელებულა: ჯერ მეუღლე ალექსანდრა გარდაცვლია, ხოლო შემდეგ ორივე ქალიშვილი. [1, 6]

ამ უდიდესი ტრაგედიით თავზარდაცემული ახალგაზრდა მოძღვარი ერთხანს სასონარკვეთაში ვარდება, მაგრამ შემდეგ, როგორც ჭეშმარიტი ქრისტიანი, თავის თავში პოულობს ძალას და თითქმის ცხრა წელიწადს მღვდლად ნამსახური კაცი კიევში მიემგზავრება უმაღლესი სასულიერო განათლების მისაღებად. 1901-1905 წლებში იგი კიევის აკადემიის სტუდენტია. სწავლის წლებშივე, კერძოდ, 1904 წლის 1 იანვარს ბერად აღიკვეცა და სახელად ნაზარი დაირქვა. 1905 წელს აკადემიას მაგისტრის ხარისხით ამთავრებს და მღვდელ-მონაზონი ნაზარი ჯერ ყიტომირის სასულიერო სემინარი-

ამი ღვთისმეტყველების მასწავლებელია, ხოლო შემდეგ კლუკინის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველი. ამავე ხანებში იერომონაქი ნაზარი მოგზაურობს აღმოსავლეთში – ათონსა და კონსტანტინოპოლში; ხვდება მსოფლიო პატრიარქს, რომელსაც ამცნობს საქართველოს ავტოკეფალიანართმეული ეკლესიის საჭირობოროტო საკითხებს... 1909 წელს ნაზარი არქიმანდრიტად აკურთხეს და იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვრად დანიშნეს და საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის წევრად გადმოჰყავთ... ამიერიდან იგი ფხიზელ დარაჯად უდგას საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ინტერესებს. 1917 წლის მარტში, როცა საქართველოს ეკლესიამ ავტოკეფალია გამოაცხადა და საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორა დაიხურა, არქიმანდრიტი ნაზარი თბილისის სასულიერო სემინარიის ღვთისმეტყველების მასწავლებლად მიიწვიეს, სადაც სამსახურს განაგრძობდა 1918 წლის ოქტომბრამდე, ვიდრე მას ქუთათელ-გაენათელ მიტროპოლიტად აირჩევდნენ.

ნაზარის, ჯერ ეპისკოპოსად, ხოლო იმავე დღეებში მიტროპოლიტად არჩევა ქუთათელ-გაენათელი ეპისკოპოსის ანტონის (გიორგაძის) მოულოდნელმა გარდაცვალებამ დააყენა დღის წესრიგში. აღსანიშნავია, რომ იმერეთის საეპარქიო საბჭოს და სასამართლო საოლქო საბჭოს გაერთიანებულ კრებაზე, აზრთა სხვადასხვაობა ყოფილა. ნაზარისთან ერთად, კანდიდატებად ეპისკოპოსი დავითი და არქიმანდრიტი ნიკოლოზი დაუსახელებიათ. ფარული კენჭისყრის შედეგად /29 თეთრი და 3 შავი/ ნაზარის გაუმარჯვნია.[1, 7]

ნაზარის ეპისკოპოსად სახელდება 1918 წლის 16 ნოემბერს სიონის საკათედრო ტაძარში გაიმართა, ხოლო მიტროპოლიტად (მღვდელმთავრად) კურთხევა მეორე დღეს – მცხეთის სვეტიცხოვლის ტაძარში. მორწმუნე მრევლის წარმომადგენლებთან ერთად ამ საზეიმო მსახურებას დასწრებიან ჭყონდიდელი მიტროპოლიტი ამბროსი (ხელაია), ალავერდელი ეპისკოპოსი პიროსი (ოქროპირიძე) და იმერეთის ეპისკოპოსი გიორგი. კურთხევა აღასრულა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრემ, თბილელმა ეპისკოპოსმა ლეონიდმა (ოქროპირიძე).

ეს იყო დიდი ისტორიული დღე საქართველოს მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის ისტორიაში და არა იმიტომ, რომ ეპისკოპოსი ნაზარი იქნა დადგენილი ქუთათელ-გაენათელის ტახტზე, არამედ იმიტომ, რომ ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა მღვდელმთავრობის მაღლს ქართველი საეკლესიო მოღვაწე, ქართველი მღვდელმთავრების ხელდასმით ღებულობდა.

ანალოგიური შემთხვევა, სამეცნიერო სფეროში, მოგვიანებით, ტფილისის უნივერსიტეტში განმეორდა, როცა 1920 წლის 23 მაისს, ენათმეცნიერებაში პირველი სადოქტორო დისერტაცია, ქართულ მეცნიერთაგან შედგენილ სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე 33 წლის მკვლევარმა აკაკი შანიძემ დაიცვა.

ნაზარის საეკლესიო იერარქიის უმაღლეს საფეხურზე დადგინების დღეებში გაზეთი „საქართველო“ წერდა: „არქიმანდრიტი ნაზარი ცხოვრებაში უკვე საკმაოდ გამობრძმედილი, განათლებული, საეკლესიო ცხოვრებაში ჩაკვირებული და სამაგალითო ადმინისტრატორია. რაც მთავარია, ის იმ ეპარქიის შვილია, რომლის საჭეთმპყრობელობა ბედმა არგუნა... მან ის კათედრა დაიჭირა, რომელსაც დიდი წინამორბედი გაბრიელ ეპისკოპოსი (ქიქოძე) განაგებდა“...[18]

ნაზარს იმ გაბრიელ ეპისკოპოსის სახელს ახსენებდნენ, რომლის კუბოსთან მდგარი დიდი ილია აღნიშნავდა: „დღეს სამუდამოდ ვეთხოვებით იმისთანა დიდ-ბუნებოვანს კაცს, რომელსაც ღმერთი მოუვლენს ხოლმე ამ ცოდვილს ქვეყანას, რომ ადამიანმა მისი მიხედვით და მაგალითით შეიძლოს საკუთარის ზნისა და ხასიათის განვრთნა და განმტკიცება. საკმაოა კაცმა გაიხსენოს მართო სახელი გაბრიელ ეპისკოპოსისა, რომ გულში მადლი ჩაეფინოს, ვითარცა მზის შუქი... თვითეული წამი მისის ცხოვრებისა – მოძღვრებაა, მაგალითია, ანდერძია ჩვენთვის და ჩვენის ქვეყნისათვის... მთელი მისი ცხოვრება ერთი დიდი სკოლაა მაღალ-სათნოებისა და სიყვარულისა, მართლისა და ჭეშმარიტისა, მადლისა და მოწყალებისა... მე არ ვიცი იმისთანა სხვა კაცი, – საერო თუ სამღვდელო, რომლის გულშიაც მომეტებული მშვიდობის-ყოფით, მომეტებულის დაძმობით ერთად დაბინავებულიყოს სამოქმედოდ მეცნიერება და სარწმუნოება. განსვენებული ღრმად მიწვენილი მეცნიერი იყო და იმოდენადვე ღრმადმორწმუნეცა... იგი სარწმუნოებას ამეცნიერებდა და მეცნიერებას ასარწმუნოებდა...“ [16, 24].

ამაღლებული იყო თბილელი ეპისკოპოსის ლეონიდის მიერ ნაზარის ეპისკოპოსად კურთხევის დროს წარმოთქმული სიტყვა და ახლადდადგენილი მიტროპოლიტის საპასუხო გამოსვლაც... ვინაიდან დღემდე ამ გამოსვლათა შესახებ არც ერთ ქართველ მკვლევარს საგანგებო ყურადღება არ გაუმახვილებია, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია სრული სახით მივანოდოთ იგი თანამედროვე მკითხველ საზოგადოებას და საქართველოს მართლმადიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიის ისტორიის მკვლევრებს...

„ქრისტე იესოს მიერ კუთხეულო ძმაო, უსამღვდელოესო ნაზარო“.

სარწმუნოებრივ აღფრთოვანებით გულ-სავსე ძმური სიყვარულით მოგილოცავ სული წმინდისაგან მღვდლობის უმაღლეს ხარისხზე აყვანას. მღვდელმთავრულ გულწრფელობით გისურვებ, რომ შენ მიერ მიღებული დღეს საღმრთო მადლი დაუვალი მზესავით ბრწყინავდეს შენში შენი სიცოცხლის განმავლობაში და ჰქმნიდეს შენს გარშემო სიყვარულისა, სათნოებისა, ზნეობრივი სინმიდისა, შეგნებისა, პატიოსანი შრომისა, მამულიშვილობისა და სასიქადულო მაქალაქეობის ნამდვილ სამყაროს.

ნეტარება შენ, მეუფეო, რომ საღმრთო განგებამ მღვდელმთავრობის შარავანდედით შემოსვა გარგუნა ამ ჩვენი ერის გაქრისტიანების ემბაზში, რომ მღვდელმთავრობის მადლს ღებულობ შენივე სისხლისა და ხორცის მღვდელმთავრებისგან, რომ ქართველ მღვდელმთავართაგან შენ პირველი ეღირსე მიტროპოლიტის წოდებას, როდესაც სამშობლოს ამაყად დაჰფრიალებს დამოუკიდებლობის დროშა, როდესაც ხელახლა გადებდა და გამრთელდა ჩვენი ერის პოლიტიკური არსებობის ძაფი, რომელიც განყდა ამ ღარიბად გამომზირალ საფლავებში განსვენებულ ქართველ მეფეთა – ერეკლეს და გიორგი მეცამეტის დროს.

გაჰყე შენც შენი მშობელი ერის პოლიტიკური სიცოცხლის ძაფს და უხვად გაშლილი ხელით ჰსთესე ყველგან ის უკვდავი მოძღვრება, რომლის ჩაგონებითაც, ჩვენმა წინაპრებმა შესძლეს თავიანთი სამშობლოს მოქარგვა ისეთის განსაცვიფრებელ ხუროთმოძღვრების ძეგლებით როგორიც არის თვით ეს ტაძარი, ალავერდი, გელათი, მარტვილი და სხვ., რომელმაც მოგვცა საამაყო კულტურა და თავმოსანონი სახელი მოგვიპოვა შეგნებულ კაცობრიობაში.

ნუ შეგაშინებს, ჩემო ახალო თანამოძმე, ის გარემოება, რომ ამჟამად ჩვენს სამშობლოში ბობოქრობს გრიგალი ურწმუნოებისა, რომელმაც თითქოს გადაზნიქაო ეკლესიის გუმბათი, მილენ-მოლენა მისი შუბლის კედლები, ალაგ-ალაგ სახურავზე აყარა კრამიტები, თან გაიყოლია ბზესა და ჩალასავით სუბუქი ნაწილები და სხვ. კურთხეული იმერეთის შვილმა უწყი, რა ხშირათ ქრის ხოლმე იქ ცნობილი აღმოსავლეთის ქარი, მაგრამ განა ეს ქარი არ არის, რომ აშრობს მცხოვრებთათვის დიდად მავნე ზედმეტ სინესტეს და წმენდს იქაურობას საშიშ სნეულებათა გამჩენ ბაცილებისაგან!

ჩასდგება ჩვენშიაც ურწმუნოების ქარბუქი და დღეს დევნილი, დამცირებული, ყბადაღებული და ზოგიერთთაგან დედამიწის პირითგან აღსაგველად განწირული ჩვენი ეკლესია, სწორეთ ამ ურწმუნების

მძვინვარე ქარბუქის წყალობით განწმენდილი ფითრებისა, ბაცილებისა, ბზისა და ჩალის მსგავსი ელემენტებისაგან, ისევ სათანადო ალაგს დაიჭერს ქართველი ერის შეგნებაში და ცხოვრებაში.

ნაიძღვანიე წინ, ახალო მეუფეო, ნათქვამი და უშიშრად შედი უკვდავი მღვდელმთავრის გაბრიელისაგან ნაამაგდარევე ქრისტეს ყანაში. იცოდე, რომ შენმიერ დაწყებული ყოველი კეთილი საქმე უსათუოდ კეთილად დამთავრდება, რადგანაც დამხმარედ და თანამგრძობელად გეყოლება ერთის მხრით გონება ნათელი, ფაქიზი და სარწმუნოების ბეჯითი მოდარაჯე ადგილობრივი სამღვდლოება, ხოლო მეორე მხრით მუდმივი წინსვლისა და გონება-ზნეობრივი განვითარების მოტრფიალე იმერლობა.

მოველ საყვარელო თანამოძმევ და „მიილე კვერთხი ესე, რათა დამწყესო რწმუნებული შენდა სამწყსო ქრისტესი, რომელსა ჰრწმენეს შენი, იყვან მასზედა კვერთხ და სიმტკიცე და, რომელსა არა ჰრწმენეს შენი და უდებ იქმნეს, მიაქციე მასზედა საგვებლად კვერთხი ესე. ამინ!

თბილელი მიტროპოლიტი ლეონიდი“. [19]

მკითხველი, რომელმაც ეს-ეს არის დაამთავრა საქართველოს ეკლესიის ერთ-ერთი უმაღლესი წარმომადგენლის მოსაზრების წაკითხვა, ალბათ ნათლად წარმოიდგენს, სულ რაღაც ექვსიოდე თვეში თუ რა დამოკიდებულება დამყარებულა საქართველოს რესპუბლიკის ხელისუფლებასა და ავტოკეფალიამოპოვებულ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის. აქვე დავძენთ, რომ ამ დამოკიდებულებამ მომდევნო წლებში კიდევ უფრო მწვავე ხასიათი მიიღო... მაგრამ ამაზე ქვემოთ ვისაუბრებთ... მომავალი კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდის ჩანაფიქრი სწორი იყო – მას სურდა ისეთ დიდ რეგიონში, როგორც იმერეთის ეპარქია იყო, სარწმუნოებისათვის მტკიცე და თავდადებული მებრძოლი თანამოაზრე ჰყოლოდა. თუ რაოდენ სიღრმისეულად ჰქონდა გააზრებული თავისი მოვალეობები ღვთისა და ერის წინაში ახლადკურთხეულ მღვდელმთავარ ნაზარს, ეს გამჟღავნებულია მის საპროგრამო გამოსვლაში.

„თქვენო უწმინდესობავ, ღვთისგან ბრძნობილნო მწყემსმთავარნო და მამანო!

ამ ბრწყინვალე და საზეიმო წამს, როდესაც ჩემს უღირსობას ინვევთ ისეთ წმიდა, მაღალ და პასუხსაგებ სამსახურზე, როგორიცაა ეპისკოპოსობა, უნებლიეთ მაგონდებიან სიტყვანი ოქროსმეტყველის იოვანესი: „ეპისკოპოსი ეკუთვნის ყველას, მან უნდა ატაროს ტვირთი ყველასი; სხვებს ყოველთვის და ყველაფერში მოუთმენენ, მას კი არა, სხვებს, ოდეს იგინი შესცოდებენ, შეუნდობენ

ხოლმე, მას კი არასოდეს; ეს რომ ყოველივე გათვალისწინებული გქონდეს, შენ არ ინდომებდი ამ მთავრობის მოპოვებას და არ მიიქცეოდი მისდამი“ (საუბარნი საქმე მოციქულთა, III). რა ვქნა? უარყო ჩემდა მონოდებული ფიალა მსგავსად გრიგოლ ღვთისმეტყველისა, ანუ თუ მსგავსად ღვთისმხილველი მოსესა სასონარკვეთილებით შევსთხოვო უფალსა: „გამოვინირჩიე შემძლებელი სხვა, რომელი მიავლინო“ (გამოსვლა IV, 13)? არა, მე მორჩილი ღვთისა, ესერა მოვალ; თავსა წიგნთასა წერილი არს ჩემთვის. (ფსალმუნი XXXIX-8).

მართლაც, ოდეს მიმოვიხილავე ჩემს დამაშვრალ ცხოვრებას, მე იძულებული ვარ ვსთქვა: „თავსა წიგნთასა წერილი არს ჩემთვის“, რათა მე წარვემართო იმ მსახურებისადმი, რომელიც ამ ჟამად მომიხმობს მე“.

დედის ძუძუსთან ერთად ღვთის შიშში და მსახურებაში ვიყავი, როდესაც მე ჩემის საკუთრის მიდრეკილებით, ნაცვლად ჩემთვის გამზადებულ საერო სკოლისა, მოვხვდი სასულიერო სკოლაში, სადაც 12 წლის განმავლობაში თეორეტიულად ვითვისებდი ღვთივანობას და მწყემსობრივ მოღვაწეობის იდეებს, ხოლო თავისუფალ საზაფხულო არდადეგებს ვატარებდი ედემისებრ მშვენიერ ადგილს, წმინდა გელათის მონასტერში, სადაც „ზეცისა მოქალაქენი და ქვეყნის ანგელოზნი“ სქემობდნენ. აქ, მათ წრეში, მკაცრი მმართველის, დაულალავი მლოცველის და სულიერ მოღვაწის, დაუვიწყარი ჩემი ბიძის, მღვდელ-მონაზონის იასონის ხელმძღვანელობით, ვიმსჭვალებოდი სულითა და ტრადიციებით „ანგელოსებრივი ცხოვრებისა“, რომელიც მე ბავშვობიდან მიზიდავდა.

შემდეგ ცხრა წლის მყუდრო მწყემსობრივი ცხოვრებისა, მე მენვია უბედურება იობისა: მოულოდნელად დავმარხე მეუღლე, საყვარელი შვილები, მაგრამ სულით მაინც არ დავეცი. წარმოვიდგინე, რომ ყოველივე ესე „თავსა წიგნთასა წერილ არს ჩემთვის“, და მე ვსთქვი: „ესე რა მოვალ“ და წავედი იქ, სადაც ერთი საუკუნის განმავლობაში ქართველები იკლავდნენ წყურვილს უმაღლესი ღვთისმეტყველების შემეცნებისა. აქ უზრუნველ ახალგაზრდა სტუდენტთა წრეში უფრო ღრმად, უფრო სერიოზულად და ხაზგასმით მეხატებოდა ბავშვობიდან შეყვარებული ბერობის უღელი, რომელსაც მე, დაბოლოს, მოვუდრიკე კიდევაც ქედი.

თოთხმეტი წელი ვატარებ ამ მძიმე უღელს და დღეს ოდეს დღენი ჩემი დათქმულია, წარმოვდგები თქვენს წინაშე, თვლივგანბრძობილნო მწყემსმთავარნო, რათა მივიღო თქვენგან ეპისკოპოსობის მადლი. განა შემიძლია გავექცე ამას, როდესაც ეპისკოპოსობა დამთავრებაა ჩემ მიერ წარმოთქმულ ბერულ აღთქმათა. აი მო-

ვუსმინოთ, თუ რას ამბობს ნმიდა იოვანე ოქროპირი, რომლის სიტყვით ეპისკოპოსობა ბერობის მოღვაწეობაზე გაცილებით უფრო მძიმეა.

„ეპისკოპოსი განიცდის ყველას განჩინებას, ემორჩილება ყველას მსჯავრს, ბრძენთა და უმეცართა; ის ყოველ დღე, ყოველ ღამე დაქანცულია შრომით, მას ბევრი ჰყავს უკეთური და მოშურნე. თვით უკანასკნელი გლახაკნიც კი აუგებენ მას მოედანზე, არავის არ ეშინია ის შეურაცხჰყოს, მას ცილი დასწამოს. სული ეპისკოპოსისა მგზავრია ზღვის ტალღებით „გარემოცული გემისა... ყოველ მხრიდან ის იგვებების მეგობართა და მტერთაგან, შინაურთა და გარეშეთაგან“. (საუბარი, საქმე მოციქულთა, III). ნუ თუ ეს არის ბერული მოღვაწეობა ნებაყოფლობითი მონამეობისა? ჭეშმარიტად ეპისკოპოსობა ის გოლგოთაა, რომელზედაც აჰყავს ადამიანი ბერობის ეკლოვან გზას, განსაკუთრებით ჩვენში და ჩვენს დროს და მერე რა! „ავალ, ავალ“ მე იმ გოლგოთაზე, „ყოფად ნებისა შენისა, ღმერთო ჩემო“ (ფსალმ. 39,9). მხოლოდ „მასწავე მე, რათა ვყო ნება შენი“ (ფსალმუნი 142,10).

„ესე რა მოვალ“ შენდა, ღმერთო შემოსილო სამშობლო ჩემო, მოვალ, რათა ვემსახურო ძალითა და ცოდნითა ჩემისა სულიერითა საჭიროებათა და მოთხოვნილებათა შენთა. ქართველი ხალხი განსაკუთრებით ქრისტეს მოყვარე ხალხია. თავისი დიდებული წარსულით, თავისი კულტურით, თავისი სამშობლოთი და ნაციონალური სახით ის ფრიად დავალებულია ქრისტეს ეკლესიისაგან, რომელმაც, საღმრთო წერილის სიტყვებით რომ ვსთქვათ: „გარემოიცვა იგი, განსწავლა იგი, დაიცვნა ვითარცა გუგა თვალისა“.

სამწუხაროდ, დღეს ამ ხალხმა დაივიწყა თავისი კეთილის მყოფელი და „უზორვის იგი ღმერთთა, რომელ იგი არა იცოდა, ახლითა, სანუთოთ მოსულთა, რომელ იგი არ იცოდეს მამათა მისთა“ (მეორე სჯულისა 32,17).

ვინ არის ამაში დამნაშავე?

დამნაშავენი ვართ ჩვენ, მწყემსნი ეკლესიისანი, ტყვილად კი არ არის ნათქვამი: „დავსცე მწყემსნი და განიბნინენ ცხოვარნი“ (მათე, 26,31).

ქართველნი მწყემსნი დაეცნენ. ზოგნი მათგანი მიმალულან, „ცრემლსა შესჭამენ, ხოლო ცხოვართა არა აძოვებენ“ (ეზეკია, 34,3). ზოგნი კიდევ შესაკრებელთა და უბანთა ზედა ხმამაღლა ორატორობენ, რათა იდიდონ კაცთაგან, საქმით კი არას აკეთებენ. ზოგნი, დასასრულ რათა მოიხვეჭონ სახელი მონინავე პირისა, თავისუფლად ჰქადაგებენ, რომ სამღვდელოება უსარგებლო ელემენტია და ზედ-

მეტი ბარგია, თუმცა მათ არ შესწევთ მამაცობა და კეთილშობილება მოშორდნენ თავიანთ ადგილებს და განათავისუფლონ საზოგადოება ზედმეტი ბარგისაგან. ასეთ მოძღვრებისაგან რა სიკეთეს უნდა ელოდეს ქართველი ხალხი? მისი ჯანმრთელობისათვის აუცილებლად საჭიროა გადაქმნა მწყემსობრივი ელემენტისა, უნდა „შთაბეროს პირსა მისსა სული სიცოცხლისა“ (შექმნათა 2-7).

მოვალ შენდა საყვარულო იმერეთის სამწყსოვ, მხურვალე სურვილით, რომ დაგიბრუნო შენ განბნეულნი ცხოვარნი და ვიქმნე მათთვის მწყემსი კეთილი და არა სასყიდლით დადგინებული.

კრებულმა ღვთივ შემოსილთა მამათა და მღვდელმთავართა შენთამან, რომელთა „სული დასდევს ცხოვართა თვისთათვის, მოეხმაროს ამაში უღირსებასა და უძლურებასა ჩემსა. ამინ“.[32]

მიტროპოლიტი ნაზარი ერთ-ერთი უმაღლესი იერარქი, საკათალიკოსო საბჭოს წევრი და იმერეთის ეპარქიის სულიერი მამა, თავის თანამოაზრეებთან ერთად, უშიშრად შეუდგა შუპოვარ ბრძოლას, ყველა იმ უმსგავსობათა წინააღმდეგ, რომლის შესახებაც კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდეს სიტყვაში იყო ნათქვამი და, რომლის თაობაზე თვითონაც კარგად მოეხსენებოდა. არასასურველმა პროცესებმა განსაკუთრებულად იჩინა თავი 1920 წლის შემოდგომაზე, როცა დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობამ დაიწყო მის მიერვე შემუშავებული კანონ-პროექტის – სახელმწიფოსაგან ეკლესიის გამოყოფისა და სკოლებში საღმრთო სჯულის სწავლების აკრძალვის შესახებ, განხილვა. კანონ-პროექტის შესავალში სინდისის თავისუფლებაზე საუბარი ღიმილის მომგვრელი იყო ქართველი მოსახლეობის დიდი უმრავლესობისათვის, რომელიც თვალნათლივ ხედავდა, თუ რა უსინდისო მეთოდებს იყენებდა ხელისუფლება ქართული ეკლესიისა და მის მსახურთა წინააღმდეგ... იმხანად, გაზეთ "ნაციონალისტში" გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ კორესპონდენციასაში აღნიშნული იყო: " ვინ მისცა უფლება იმგვარ სოციალისტებს ხალხის სახელით ილაპარაკონ და იმოქმედონ, რომელთაც ფიზიკური შრომის უნარი დაუკარგავთ, ხალხს თავისუფლებას და თანასწორობას უქადაგებენ და თვითონვე მონობის უღელს ადგამენ. გამოპრანჭულან ევროპულ ტანისამოსში, დროებას ატარებენ კლუბ-რესტორან-გასტინინცებში, თეატრ-სინემატოგრაფებში, ჯიბეს ივსებენ ფულით და მუცელის საუკეთესო საჭმელებით, ქოსმანებივით სუქდებიან, მშრომელი ხალხის ზურგზე ბუქნაობენ და თავს ქვეყნის გამაბედნიერებლ სოციალისტებს უწოდებენ. მართლა სოციალისტები გგონიათ?! ესენი მატყუარანი და მძარცველნი არი-

ან, ლუპავენ სანყალ-ბედშავ მშრომელ ხალხს და უბედურების მეტი არა მოაქვთ-რა მათთვის...!"[23]

მათ მიერ გაცხადებული სინდისის თავისუფლება სინამდვილეს არ შეეფერება... "აბა როდის სთხოვეს, ქართველმა მშობლებმა სოციალისტებს, სახარება გამოდევნეთ სკოლიდან და ის ჩვენს შვილებს არ ასწავლითო? ქართველმა ერმა როდის გამოუცხადა მათ ქრისტიანობა არ გვინდა, რჯული უნდა გამოვიცვალოთ? ქართველმა ერმა როდის დაავალათ ეკლესიებს ჩამოართვით ყოველივე ქონება, გაძარცვეთ და სახელმწიფოდან გამოჰყავითო... პირიქით, ჩვენ წინააღმდეგნი ვართ სახელმწიფოდან ეკლესიის გამოყოფისა..." მაგრამ "თუ მთავრობამ ძალით გამოყო ეკლესია სახელმწიფოდან, მაშინ ის მთავრობა მოვალე იქნება დააკმაყოფილოს ეკლესია მინით, ნყლით, გზით, როგორც რუსეთთან შეერთებამდის იყო... საეკლესიო მინებს ჩვენც კარგად მოვუვლით მთავრობის დაუხმარებლივ და ეკლესიასაც შევინახავთ..."[23]

სწორედ ამის შესახებ ყოფილა საუბარი 1920 წლის თიბათვეში გამართულ საეკლესიო კრებაზე, რომელსაც 126 ერისკაცი და 118 მღვდელ-დიაკონი დასწრებია... ამ კრების საქმიანობით მთავრობა საერთოდ არ დაინტერესებულა.

კორესპონდენტის თქმით, სახელმწიფო ხაზინა ეკუთვნის მის შემავსებელ ხალხს, მორწმუნე ერს, რა ეროვნებისაც არ უნდა იყოს იგი; ამიტომ სახელმწიფო მოვალეა დააკმაყოფილოს ქვეყნის ყველა მცხოვრების სარწმუნოებრივი მოთხოვნილებანი – მართმადიდებელი იქნება იგი, კათოლიკე, მუსულმანი, ებრაელი თუ სხვა. რადგან "თუ სახელმწიფო და ხაზინის პატრონი ხალხია, ხალხის სურვილი და მოთხოვნილება უნდა სრულდებოდეს".

მკაცრი და მინასთან გამასწორებელია სოციალისტური ხელისუფლების საქმიანობის შეფასება: "შეიგნონ უნდა სოციალისტებმა, რომ მათ არაფრის შექმნა და გაკეთება არ შეუძლიათ, გარდა დაქცევა-დამხობის. მათი სიკერპით ქართველი ერის ცხოვრება მინასთან გასწორდა, ინგრევა და ისპობა და დღეს თუ არა, ხვალ მოსთხოვს მათ ქართველი ერი პასუხს..."[23]

"ეკლესიის გამოყოფა საქართველოსგან" – ასეა დასათაურებული მიტროპოლიტ ნაზარის ვრცელი წერილი, რომელიც დასტამბულია მინის მესაკუთრეთა ეროვნული პარტიის ორგანოში, გაზეთ "მინაში".

ავტორის აზრით, ჩვენი ქვეყნის იმდროინდელს ხელისუფლებას "სამი წლის მკდრეთით აღდგომილი საქართველოს წინაშე წამოყენებული ბევრი საჭირბოროტო საკითხი პოლიტიკური და ეკონო-

მიკური ხასიათისა", არ ჰქონდა მოგვარებული, ჩვენს "ქრისტესმოყვარე ერს მისი სურვილის წინააღმდეგ თავს ახვევდა კიდევ ერთ მეტად რთულს, სახელმწიფოებრივ დიდმნიშვნელოვან, თავის შედეგებით მეტად საბედინერო საკითხს – ეკლესიის გამოყოფას სახელმწიფოდან"

ნაზარის თქმით, სოციალიტურმა ხელისუფლებამ "თავისი სოციალიტური მოძღვრების ნიადაგზე" შეიმუშავა კანონ-პროექტი, რომლის გადანყვეტა ხელის აწევითა და კალმის მოსმით გადანყდება დამფუძნებელ კრებაში. მორჩა და გათავდა. მაგრამ მათ არა აქვთ გათვალისწინებული თუ რა შთაბეჭდილებას მოახდენს სახელმწიფოს მიერ ეკლესიისადმი წიხლის კვრა, რა პასუხს გასცემს იგი მორწმუნე მრევლს. მათი პროექტით, ეკლესია უნდა გამოეყოს სახელმწიფოს და სახელმწიფო არ მისცემს ეკლესიას არავითარ დახმარებას – არც ნივთიერს და არც მორალურს... " დედამიწის ზურგზე, არ არის განათლებული სახელმწიფო, რომელიც არ აქცევდეს სათანადო ყურადღებას ერის სულიერ განვითარებას და მის ზნეობრივ ცხოვრებას... დღეს ჩვენში მეტად ადვილია ეკლესიის იურიდიულად გამოცალკეება სახელმწიფოსგან... განა ჩვენი ეკლესია უშლიდა და ან უშლის ხელს ჩვენს სახელმწიფოებრიობას? ჩვენმა ეკლესიამ ხომ ყველაზე ადრე გაშალა თავისუფლების ბაირალი, რომელიც იყო წინამორბედი ჩვენი ეროვნული თავისუფლებისა!.. უკვე თექვსმეტი საუკუნეა, რაც ჩვენი სახელმწიფო და ეკლესია ერთმანეთთან ბუნებრივად და ისტორიულად შეკავშირ-შედულებულან. ჩვენმა ეკლესიამ არამც თუ ჰშვა ჩვენი სახელმწიფოებრიობა, არამედ მან მრავალ საუკუნოებით და დიდის სიფრთხილით თავის უბით ატარა იგი, ულოლიადა და ასე გამოზარდა: ჩვენი სახელმწიფოებრიობა ძველთაგანია ჩვენი მრავალტანჯული ეკლესიის და ხორციხორცთაგანი. ამით აიხსნება, ის რომ ჩვენი სამოქალაქო ისტორია, იგივე საეკლესიო ისტორიაა. ამ ორმა ძლიერმა ეროვნულმა ფაქტორმა შექმნა ჩვენი ერის დიდება და უკვდავება, მისი ძველი კულტურა. მისი მდიდარი მნიგნობრობა და მათ ერთად ჩამოაყალიბეს ჩვენი ერის მაღალი ზნეობა და მისი ძვირფასი თვისებები. სახელმწიფოს და ეკლესიის კავშირი თავისთავად ბუნებრივია. ყოველი ადამიანი შედგება სულისგან და სხეულისგან: მთელი ერის სხეულის მოქმედება იხატება მის სამოქალაქო სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში, ხოლო ერის სულიერი მოძრაობა ეკლესიურ-სარწმუნოებრივ ცხოვრებაში... როგორც არ შეიძლება ადამიანის სიცოცხლეში სულის და ხორცის ერთმანეთისგან გამოყოფა უზიანოდ, ისე კიდევ არ შეიძლება ეკლესიის ჩამოშორება სახელმწიფოსგან. ერთმანეთის უზარალოდ. ამ გამოყოფით

უფრო წააგებს თვით სახელმწიფო, ვიდრე ეკლესია, რადგან სახელმწიფო ერის სხეულია და ეკლესია კი ამ სხეულის სულია: სული კი ადამიანში ღრმად ჩაფლულ ძალებს: სინდისს, თავისუფლებას, სიმართლეს და ჭეშმარიტების გრძნობებს აძლევს მიმართულებას და მათ შორის ჰბადებს თანხმობას. ამნაირად სახელმწიფოს და ეკლესიის აღორძინება, მაღლიერება და აყვავება შესაძლებელია ორივეს ურთიერთშორის შეწყობილ და შეთანხმებულ ცხოვრებით...

ხშირად მიუთითებენ, რომ ამერიკის სახელმწიფოში ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსგან და ამ გამოყოფას არავითარი ზიანი არ მოაქვს არც ეკლესიისათვის, არც სახელმწიფოსათვისო!.. სრულიად მართალია. მაგრამ უნდა ვიცოდეთ ისიც, რომ თუ კი იქ ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან, მაგრამ დედამინის ზურგზე არც ერთ სახელმწიფოდან გამოყოფილ ეკლესიას არ ექცევიან ისეთი ყურადღებით, სიყვარულით და ზრუნვით, როგორც ამერიკაში...

ჩვენს სკოლებში უკვე საღმრთო სჯული არ ისწავლება.

ჩვენი ეკლესიის გამოცალკეება სახელმწიფოსაგან ხდება ჩვენი ერის მეტად სამძიმო და ტრაგიკულ ეკონომიური მდგომარეობის დროს და იმ მომენტში, როცა საქართველოს ეკლესიას აღარა აქვს ის მილიარდის ქონება, რომლის უმეტესი ნაწილი საქართველოს ჯალათმა რუსეთის მონარქიულმა მთავრობამ ჩამოართვა, რაც მას გადაურჩა დღეს ჩამოართვა მის წიაღში შობილმა სოციალიზმით გატაცებულმა ღვიძლმა შვილებმა...

ნახარს მიაჩნდა, რომ საჭირო არ იყო ეკლესიისა და სახელმწიფოს გაყოფა, ხოლო თუ მთავრობა მაინცდამაინც დაიყინებდა ამ, მეტად ძნელ და საბედისწერო ნაბიჯის გადადგმას, მაშინ აპერაცია მაინც გაკეთებულიყო ორივესთვის უმტკივნეულოდ... [26]

სამთავრობო კომისიის მიერ შემუშავებულმა მუხლებმა ეკლესიასთან დამოკიდებულების თაობაზე ჩვენი მაჰმადიანი მოძმეებიც კი შეაშფოთა. გაზეთი "სამუსლიმანო საქართველო" ამასთან დაკავშირებით წერდა: "ჩვენ არ ვიცოდით რას ფიქრობენ ჩვენი ძმა ქრისტიანები. თუ ისინი ამ საკითხში დასთანხმდნენ, სჩანს, გაცივებულია მათში რწმენა, მაგრამ ჩვენ სულის სამებო გვაქვს და ვინც საშუალებას არ მოგვცემს, რომ მოვიქცეთ ისე, როგორც ჩვენ გვსურს, როგორც გვიბრძანებს სინდისი და ჩვენი რწმენა, ის ლახავს ჩვენს უზენაეს მისწრაფებას და, მაშასადამე, მტერია ჩვენი..."

მაგრამ ჩვენ არ გვგონია, რომ ეს მოხდეს, როგორც კომისიის დადგენილებაშია ჩამოთვლილი.

თუნდაც დადგენილება ასე დარჩეს. ჩვენ გვგონია, რომ დამფუძნებელი კრება კეთილგონიერებით დადგება და იმას არ მისცემს დასტურს, რაც ცხოვრებაში მიუღებელი იქნება, არც გატარდება. მისი ექსპერიმენტით კი სავალალო შედეგს მივალწევთ.

ყოველ შემთხვევაში ჩვენ გვგონია, რომ ეს საკითხი სამუსლიმანო საქართველოს ავტონომიის კომპეტენციას ეკუთვნის და ამ სტატუსის ნამოყენება ჩვენდამი უმართლო და ნაადრევი იქნება... “ [27]

მიტროპოლიტი ნაზარი მთავრობის თავმჯდომარის სახელზე გაგზავნილ მოხსენებაში “მღვიმევის მონასტრის” შესახებ წერდა: “მღვიმევის დედათა მონასტერში, რომელიც შორაპნის მაზრაში მდებარეობს, ჭიათურის ახლოს, არიან თავშეფარებული მონაზონები, რომელნიც ფიზიკური არსებობისათვის მოითხოვენ დღიურ საზრდოს, არსობის პურს. საზიდო ესე, მათ ყოველ წლივ შემოდოდით მორწმუნე პირთაგან ძველ დროში ამა მონასტრისადმი შეწირული საყანე ადგილებიდან. ამ წელში კი მათ ეს საყანე ადგილები ჩამოერთვათ და ამის გამო შიმშილით იხოცებიან...”

მიტროპოლიტი მოახსენებდა ნ. ჟორდანიას, რომ ყველაფერი ეს ადგილობრივი ერობის წარმომადგელების თვითნებობის გამო მომხდარა და სთხოვდა: შესრულებულიყო მთავრობის 1919 წლის 20 მაისის დადგენილება, მონასტერთათვის 7 დესეტინა მიწის კანონიერი ფლობის შესახებ, “ გარეშე ყოველი მის ამსრულებელთა კომენტარით და ამით მიეცეთ საცოდავ მონაზვნებს საშუალება ფიზიკური არსებობისა, რომლის უფლება მათაც აქვთ, როგორც სულდგმული ადამიანთ”. [28]

გელათის მონასტერში დაცული განძის ქუთაისის ხაზინაში გადატანასთან დაკავშირებით, მიტროპოლიტი ნაზარი საკათოლიკოსო საბჭოს სახელზე გაგზავნილ მოხსენებაში აღნიშნავდა: “უხსოვარის დროიდან ჩვეულებათაგან დაკანონებული წესით მონასტრებს და ეკლესიებს, სადაც კი ესვენა საკვირველთ მოქმედი ხატი, მორწმუნე, მლოცველთაგან დრო გამოშვებით ეწირებოდა ფრინველები, ცხოველები, ფულები და ოქრო-ვერცხლის ნივთები... საიდანაც დროისა და საჭიროების მიხედვით იყიდებოდა ეკლესიის სასარგებლოდ. ასეთი ხასიათის შეწირულობათაგან გელათის მონასტერში ინახებოდა ოქრო-ვერცხლის ნივთები, სახელდობრ: საათი, ბროშკები, სათითო ბეჭდები, საყურეები, ქინძისთავი, ჩაის კოვზი და სხვ”. ამნაირი ნივთების გაყიდვის ნებართვა გელათის მონასტრის საჭიროებისათვის მიტროპოლიტისათვის უთხოვია ადგილობრივ წინამძღვარს ნესტორს წერილობითი სახით...

მიტროპოლიტ ნაზარს, მიუღია რა მხედველობაში, რომ ამგვარი ნივთები "არ წარმოადგენდნენ არც ისტორიულ, არც არქეოლოგიურ და არც ხელოვნურ განძს", ამასთან მონასტრის ყოველი უძრავი ქონება: ტყე და ველი მთაში მოქმედი ნისქვილებით, რომელთა შემოსავალი ინახავდა გელათის მონასტერს კრებულთურთ, ჩვენმა მთავრობამ სრულიად ჩამოართვა და გადასცა სახელმწიფო საადგილმამულო ფონდში, რისა გამო იქ მყოფი ნახევრად ტიტველი ბერობა შიმშილ-სიცივის მსხვერპლად იყო ქცეული და რომ მონასტრის საჭიროება წირვა-ლოცვისათვის სრულიად დაუკმაყოფილებელი რჩებოდა. ნება დაურთვია არქიმანდრიტ ნესტორისათვის ზემოთ ჩამოთვლილი უმნიშვნელო ნივთები გაეყიდა იმდროინდელი კურსის მიხედვით. რაც აღსრულებულა კიდევ ქუთაისში და 33.620 მანეთი (რაც გაუტარებიათ კიდევ მონასტრის შემოსავალ-გასავლის წიგნში) გათვალისწინებული ყოფილა " მონასტრის გადაუდებელ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად.

ეს ფაქტი, გაზეთ „სოციალ-დემოკრატს“ გელათის მონასტრის გაძარცვად შეუფასებია, რის საფუძველზეც ქუთაისის მაზრის მილიციის უფროსს გაყიდული ნივთები მყიდველთათვის ჩამოურთმევია, და მოხსენებითი ბარათი გაუგზავნია მთავრობისთვის ისე, რომ არაფერს შეკითხვია ქუთათელ-გაენათელ მიტროპოლიტ ნაზარს... მთავრობისაგან გაგზავნილ რწმუნებულს ცინცაძეს, ქუთაისის მაზრის ერობის თავმჯდომარის, მილიციის უფროსის და პროკურორის შემადგენლობით, მილიციონერთა თანხლებით " გელათის მონასტრისა და იქვე შენახული ჯრუჭის მონასტრის მთელი განძეულობა გამოუტანიათ და ქუთაისის ხაზინაში გადაუტანიათ დასაცავად...

მიტროპოლიტ ნაზარის ამასთან დაკავშირებით წერს:

"ეს მოქმედება მთავრობის პირთა, მე მიმაჩნია უმართლოთ და უკანონოთ შემდეგ მოსაზრებათა გამო:

1. ძვირფას განძეულობის ყოველი საქართველოს მონასტრების და ეკლესიებიდან საერო მთავრობის ხელში გადაცემაზე საკითხი თვით იმა მთავრობისაგან წამოყენებული იყო მეორე საეკლესიო კრებაზე, რომელმაც უარყო ნივთების მონასტრებიდან და ეკლესიებიდან დაძვრა, რაზედაც შედგა სათანადო დადგენილება მთელი საქართველოს საეკლესიო კრებისა, რისთვისაც თვით ერობასაც ანგრიში უნდა გაენია...;
2. მონასტრებს საზოგადოთ და, კერძოთ გაენათისას, განაგებს სასულიერო მთავრობა უმაღლესი და ადგილობითი, რომელთა წინაშე საერო მთავრობას უნდა აღეძრა

წინასწარი მიწერ-მოწერა გელათის ნივთების ხაზინაში გადატანის შესახებ, თუ ჩვენში არსებობს კანონიერება, წესიერება, უწყებათა ცალ-ცალკე მთავრობა, ურთიერთშორის კანონიერი ანგარიშის განევა და არა ანარქია და ძალადობა; უბრალო ზრდილობის ეთიკაც კი მოითხოვს ამ შემთხვევაში სასულიერო მთავრობისადმი წინასწარ შეკითხვას, თუ კი ცალ-ცალკე არსებობს სასულიერო და საერო მთავრობა ჩვენს სახელმწიფოში და ორივე ერთში არ არის შეერთებული;

3. მთავრობისაგან ხაზინაში გადატანილი ნივთები, როგორც გელათის მონასტრისადმი შეწირული და საუკუნოობით იქ დაცული, შეადგენენ იმ მონასტრის ხელუხლებელ საუნჯეს... მთავრობას ჯერ დეკრეტი არ გამოუცია და მე მგონი ვერც გამოსცემს იმის შესახებ, რომ მონასტრებს ერთმევათ უფლება მოძრავ ქონებაზედაც... გელათის საკუთრებით შეწირული საეკლესიო ნივთები საუკუნოობით გელათისადმი იყო დამტკიცებული... რა უფლებით ჩამოერთვა გელათის მონასტრეს ეს ნივთები ამ ხანაში, როდესაც კერძო საკუთრების კანონები არ ნაშლილა და როდესაც ჩვენ ხალხში ქრისტეს სჯული და მოძღვრება ძველებურად სჩქეფს და დიდი ძლიერებით ღუვის. ნაკურთხი ხატი, რომელსაც მორწმუნე სასოებით შესცქერის, სანთელს უნთებს და მუხლს უყრის... მათი ხაზინაში გადაზიდვა უკარგავს მათ თავის დანიშნულებას, რაც გულსა და სულს უკლავს მორწმუნე ერს;
4. გაენათის მონასტერში ყოველი შიშიანობის დროს საგანგებოდ ინახებოდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ძვირფასი ხატები და განძეულობა... გელათის მონასტერი ამ მხრით საქართველოში ყოველთვის ნარმოადგენდა საუკეთესო საეკლესიო მუზეუმს, რომელმაც დიდებულად გაამართლა თავისი დანიშნულება, უკლისად შეინახა რამოდენიმე საუკუნის განმავლობაში დღეს მისგან გამოზიდული ეკლესიური ძვირფასეულობა...
5. მთელი სახელი და დიდება, რომლითაც გელათის მონასტერი განსხვავდებოდა სხვა მონასტრებიდან საქართველოში იყო ის განძეულობა, რომელიც მას გამოაცალეს და, რომლის მიხედვით ადგენდა ყოველი უცხოელი თავისი შეხედულებას ჩვენი ქვეყნის ეროვნულ ძლიერება-შემოქმედებაზედ. ჩვენი ქვეყნის ერთ საამაყო საგანს

შეადგენდა დიდებული გელათის მონასტერი არა მარტო ცარიელი კედლებით, არამედ იმ ნივთების წყალობით, რომლებიც მონაზობენ ჩვენ წინაპართა სარწმუნოებრივ ძლიერებაზე, დაცარიელებული გელათი კი არავისთვის არაფერ დიდებას არ წარმოადგენს, რაც ჩემი შეხედულებით დიდად სამძიმო და სამწუხარო უნდა შეექმნეთ მთელი ჩვენი ქვეყნის მორწმუნე ერს...

მოვახსენებ რა ამას საკათალიკოზო საბჭოს, უმორჩილესად ვთხოვ მას, აღძრას შუამდგომლობა სათანადო მთავრობის წინაშე, რათა გელათის მონასტერს დაუყოვნებლივ დაუბრუნდეს მისგან ამა წლის (1920 წელს – გ.ს.) 23 ნოემბერს გამოტანილი განძეულობა იმავე მონასტერში ძველებური სიმტკიცით დასაცველად.

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, ქართველი ხალხის უმრავლესობას გაუჩნდა იმედი იმისა, რომ დიდი ილიას მიერ დასახული მიზნის – მამულის, ენის და სარწმუნოების დაცვა ეროვნულ ინტერესებს დაექვემდებარებოდა და ამიერიდან მის წინსვლას წინ ველარავინ აღუდგებოდა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ასე არ მოხდა. ხელისუფლების სათავეში უმრავლესობით მოსულმა ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა (მენშევიკებმა) ეკლესია სახელმწიფოსაგან, ხოლო სკოლა ეკლესიისაგან გამოჰყვეს, სასკოლო პროგრამებიდან საღმრთო რჯულის სწავლება ამოიღეს, დაიწყეს ეკლესია-მონასტრებისათვის მათთვის კუთვნილი ქონების ჩამორთმევა, იქ დაცული საგანძურის სახელმწიფო ხაზინაში გადატანა სასულიერო ხელისუფლებასთან ყოველგვარი შეთანხმების გარეშე, სასულიერო წოდებისათვის საარსებო საშუალებების მოსპობა, საეკლესიო საქმეებში უხეში ჩარევა და ა.შ. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდი და საკათოლიკოსო საბჭო ცდილობდნენ წინ აღდგომოდნენ მთავრობის მხრიდან დაწყებულ ასეთ თვითნებობას, მაგრამ ამაოდ. მდგომარეობა ძალზე დაიძაბა 1920 წლის შემოდგომაზე, როცა ეკლესიასთან შეუთანხმებლად, პოლიციის ძალით, გელათისა და მონამეთის მონასტრებიდან, ვითომ-და შენახვის მიზნით, დაიწყეს საეკლესიო ქონების ქუთაისის ხაზინაში გადატანა. ამასთან დაკავშირებით, ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარი დაწვრილებით მოახსენებს კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს. თავის მხრივ, ნაზარის ამ მოხსენებით ბარათზე დაურდნობით, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმძყრობელი წერილს უგზავნის რესპუბლიკის მთავრობის მეთაურს ნოე ჟორდანიას და ითხოვს მის განკარგულებას ამ უსამართლო აქტის შესაჩერებლად. მთავრობის კანცელარიის ხელმძღვანელი ტელეგრამით

აცნობებს კათოლიკოს-პატრიარქს, რომ ქუთაისიდან მთავრობის რწმუნებულის დაბრუნებისთანავე შეატყობინებდნენ გელათის ამბებთან დაკავშირებულ დეტალებს... მაგრამ, როცა თითქმის ორი კვირის თავზე პასუხი არ ჩანდა არც მთავრობის თავმჯდომარის და არც მისი კანცელარიიდან, მაშინ კათოლიკოს-პატრიარქი განმეორებით მიმართავს ნოე ჟორდანიას და მკვეთრად და უშიშრად პირში მიახლის მას იმის შესახებ, თუ რა დამოკიდებულებას იჩენდა ეროვნული ხელისუფლება, რუსეთის სინოდისაგან თავდაღწეული ქართული მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის მიმართ. მიგვაჩინია, რომ ამ წერილს დიდი ისტორიული ღირებულება გააჩნია და ამიტომ იმდროინდელ პრესაში დაბეჭდილ ტექსტს სტენოგრაფიული სიზუსტით ვანვდით დღევანდელ მკითხველ საზოგადოებას, მით უმეტეს, იგი სრულად დღემდე არავის გამოუქვეყნებია.

„დიდად პატივცემულო ნოე ნიკოლოზის ძე!“

ტელეფონოგრამით, რომელიც თქვენი სახელით გადმომცა ბმა ჯაფარიძემ, ნოემბრის 26-ს, თქვენ მითვლიდით: „დღეს ან ხვალ ქუთაისიდან ჩემი რწმუნებული დაბრუნდება და მაშინ დაწვრილებით გაცნობებთ გელათის ამბებსო“.

დღეს, დეკემბრის 5-ს, თქვენი რწმუნებული კარგა ხანია დაბრუნდა და თბილისში იმყოფება, მაგრამ მე მაინც ღირსი არ გავხდი თქვენგან აღთქმული ცნობების მიღებისა.

დღეიდან ეს ცნობები არ მჭირდება. მე უკვე მივიღე სრულებით საიმედო წყაროდან საჭირო ცნობები მთელი სისრულით.

ვცდილობ მივხვდე, რამ გაიძულათ თბილისიდან რწმუნებულის გაგზავნა გელათში მონასტრის განძეულის გადმოსატანად და ვერ გამიგია, ვერ მივხვედრილვარ, ვერ გამოვრკვეულვარ, ეს რა ჩაგიდენიათ და როგორ აგიყირავებიათ ყველაფერი. უეჭველია, თქვენი მითითებით, სოციალ-დემოკრატების გაზეთებში მოყვანილ ცნობებზე დაყრდნობით გელათის მონასტრის ვითომდა ბერებისაგან გაძარცვის შესახებ, მაგრამ ეს საბუთი არ გამოგადგებათ, რადგანაც დღეს ჩვენში ხუთი წლის ბავშვმაც კი კარგად იცის, რა ღირებულების და სისწორის ცნობებიც იბეჭდება ეკლესიებზე სოციალისტების ორგანოებში. დავანებოთ ამას თავი, წარმოვიდგინოთ შეუძლებელი, დავიჯეროთ, რომ სოციალისტების გაზეთში მოყვანილი შემთხვევა გელათის გაძარცვის შესახებ და ქუთაისის მილიციის უფროსის მოხსენებაც ვითომდა ნაქურდალის აღმოჩენაზე სინამდვილეა, მერე ეს გარემოება გიკარნახებდათ იმ სახიფათო ნაბიჯის გადადგმას, რომელიც თქვენ გადაგიდგამთ? განა თქვენ გქონდათ უფლება, თუ თქვენს გარდა უფლებას სხვებსაც არგუნებთ, რომ მო-

ნასტრის გაძარცვის ამბავი იმავე დღეს არ შეგეტყობინებიათ საკოთალიკოზო საბჭოსათვის ბეჯითი მოთხოვნით, რომ მას დაუყოვნებლივ მიეღო ფიცხელი ზომები ჩადენილი ბოროტმოქმედების გამოსარკვევად და შედეგები ძიებისა ეცნობებია თქვენთვის!?

საკათოლიკოზო საბჭო ხომ ჩვენი რესპუბლიკისგან ჯერჯერობით ცნობადი და შეწყნარებული უზენაესი საეკლესიო ორგანოა და რომელი უფლებამოსილებით ამ ორგანოს გაუსვით განადგურების ხაზი?

მეორე, ნუ თუ ჩემი მდგომარეობა, როგორც საქართველოს მთელი მორწმუნე მოსახლეობის მამამთავრისა და დროული საზოგადო მოღვაწისა საბუთია თქვენთვის იმისა, რომ არაფერი ანგარიში არ გამინიოთ, მჩვარივით მთელთ და ჩემდა სრულიად დაუკითხავად ზიდოთ ტომრებით თქვენს ძირგავარდნილ ხაზინებში ვითომდა დასაცავად სასწაულმოქმედი ხატები, ჯვრები, წმ. ნაწილები, შესამოსები, ბარძიმ-ფეშხუმები და სხვ.? არც სიცოცხლე, არც გონება და არც მორწმუნე ერისაგან მონიჭებული უფლებამოსილება, ღვთის მადლით, ჯერჯერობით არ დამიკარგავს და ვერ გამიგია, რომელი უფლებით გინებებიათ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობლის კვერთხის ხელში აღება და ბრძანებების გაცემა ისეთი რამეების გადმოტანისა გელათის მონასტრიდან, რასაც მორწმუნენი მუხლს უყრიან, წმ. სანთლებს უნთებენ და თუ ეხებიან მათ მხოლოდ და მხოლოდ დიდი კრძალვა-მონიწებითი ამბორის ყოფით, ისიც სამღვდლო პირთა დახმარებით და არა სხვა რომელიმე სახით...

მესამე, განა თქვენ გქონდათ, ან დღეს გაქვთ იმის საბუთი, რომ შეიარაღებული მილიციელების რაზმით შეჭრილიყავით გელათის მონასტერში ცნობის მიუცემლად და სრულებით დაუკითხავად ქუთაისის ეპარქიალური მწყემსმთავრისა (გულისხმობს მიტროპოლიტ ნაზარს – გ.ს.), რომელსაც ასეთი თქვენი საქციელით პატივისცემას უკარგავთ და საზოგადოების თვალში სახავთ ნდობადაკარგულ, საეჭვო პირად?!

მეოთხე, თქვენ შეუფერებლად შელახეთ და შეურაცხყავით მორწმუნე ერის სვინდისი. ამ ხალხს, რომელიც ეკლესიის ეზოდან გამოსული ფეხს იბერტყავს წმ. ადგილის მტვერი არ გამყვესო, რომელიც ეკლესიის ეზოში ნაპოვნ ლურსმანს ხელს არ ჰკიდებს ღვთისა არისო, თქვენ აბუჩად იგდებთ, როდესაც მის სალოცავ და სათაყვანო წმ. ნაწილებით სავსე ხატებს, ჯვრებს და ბარძიმ-ფეშხუმებს ტყემლის ტყლაპების ყუთებში აყრევიანებთ უბრალო საინების მსგავსად თქვენგან გაგზავნილ საერო პირს. განა ეს თქვენის მხრით

მორწმუნეთათვის სვინდისის შეგინება და ბრძოლაში გამოსანვევი ხელთათმანის გადაგდება არ არის? ნუთუ თქვენ წარმოგიდგენიათ, რომ ამგვარ პროფანაციას მორწმუნე ქართველობა აპატივებს და შეარჩენს ვისმეს? სასტიკად სცდებით.

გელათში თქვენგან ისეთი ცეცხლია დანთებული, რომელიც ეხლავე თუ თქვენივე ხელით არ ჩააქრეთ, სულ ჩქარა ცაში ავარდნილი გრანდიოზული ჭიაკოკონა წითლად შეღებავს მთელ საქართველოს არე-მარეს და ამ კოცონის გარშემო მომუშავე ქრისტიანებს გვერდში ამოუდგებიან მაჰმადიანი ქართველებიც, რომლებიც ხმა-მალლა გაიძახიან: სოციალისტები თავიანთი სჯულის ეკლესიას რომ სპობენ, განა ჩვენ კი სიკეთეს დაგვაყრიან, ჩვენ კი არ შეგვიბილწავენ მეჩეთებს და ყურანს?

თქვენ გაგეცინებათ ამაზე, მაგრამ მოგეხსენებათ, რომ თქვენი გაცინება თუ რისხვა არ აჩერებს არც მტკვარსა და არც სხვა რომელიმე მდინარეს.

გული სისხლით მენურება, როდესაც ვითვალისწინებ თქვენგან ჩადენილი ფაქტის შესაძლო სავალალო შედეგებს და სამშობლოს სახელით გემუდარებით: ნუ გაამწვავებთ ამ საქმეს, ნუ გაიტანთ გელათიდან საეკლესიო ნივთების გამოტანის ამბავს ფართო საზოგადოებაში, ინებეთ უკანვე მიბრუნება მონასტერში განძეულობისა და ყველაფერი თავის-თავად მიჩუმდება, თორემ იცოდეთ სასვებით გამომყლავნება ხალხში თქვენი განკარგულებისა ნავთის ტბაში ანთებული ასანთის გადასროლა იქნება.

თუ გელათის მონასტერს არ დაუბრუნდა მისი საკუთრება, ვერც მე შემეძლება გაჩუმება და იმ შემთხვევისათვის ვიტოვებ მოქმედებათა თავისუფლებას.

თქვენთვის უცნობი არ არის ჩემი წმინდა წყლის ქართლური მოთმინება და მოკრძალება, არასოდეს ამ ენითა და კილოთი არ მილაპარაკნია თქვენთან. მაგრამ ამ ქვეყნად ყველაფერს საზღვარი აქვს: უკანასკნელი საქციელით თქვენ შარაზე დასვით ქართული ეკლესიის ყოფნა არ ყოფნის საკითხი და ასეთ შემთხვევაში ჩემი გაჩუმება იქნებოდა იმის ღალატი, ურომლისოდაც ერთ ნამსაც არ მსურს სიცოცხლე.

თქვენგან უსამართლოდ უფლებააყრილი, შეურაცხყოფილი პატრიარქ-კათალიკოზი ლეონიდი“.[20]

იმავე გაზეთის თქმით, ბ-მა ნოე ჟორდანიამ არც ამ წერილს გაუწია არავითარი ანგარიში... მაშინ, კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდი საკოთალიკოზო საბჭოს წევრებისა და მცხეთა-თბილის-ურბნისის საეპარქიო დელეგატების თანხლებით თვითონ გაემართა

მთავრობის თავმჯდომარესთან. დარბაზობის დროს პატრიარქსა და მთავრობის მეთაურს შორის ასეთი დიალოგი შემდგარა:

„ბატონო ნოე ნიკოლოზის ძეგ!

თქვენს წინ დგანან საქართველოს თავისუფალი და დამოუკიდებელი ეკლესიის თავი, ამ ეკლესიის მუდმივი საღმრთო კრების წევრები და ამ სამი დღის წინედ დასრულებული მცხეთა-თფილისურბნისის საეპარქიო კრების დელეგატთა წარმომადგენლები. ამ შემადგენლობით მოვედით თქვენთან იმ მიზნით, რომ განგიმეორო: ჩემდა, საეკლესიო უზენაესი ორგანოს და ქუთაისის მღვდელმთავრის (გულისხმობს მიტროპოლიტ ნაზარის – გ. ს.) დაუკითხავად თქვენს რწმუნებულს გადაუზიდნია გელათიდან ქუთაისის ხაზინაში, ვითომდა დასაცავად ჯვარნი, ხატები, წმ. ნაწილები და სხვ. ნოემბრის 25 ტელეფონოგრაფით გთხოვეთ განკარგულება ნივთების უკან დაბრუნებისათვის, თქვენ აღმითქვით დამაკმაყოფილებელი პასუხის მოცემა რწმუნებულის დაბრუნების შემდეგ. მაგრამ მე ასეთი არ მიმიღია, თუმცა თქვენი რწმუნებული დიდი ხანია დაბრუნდა ტფილისში. ამის გამო მე გიცხადებ უღრმეს გულისწყრომას და უსასტიკეს გაკიცხვას...

მთავრობის თავ-რე: მე ვსწყვეტ სხდომას, ამ კილოთი ლაპარაკს და გულის წყრომას მე, როგორც მთავრობის თავმჯდომარე, ვერ მოვისმენ, ამას მე ვაუწყებ მთავრობას.

მისი უწმინდესობა: ისეთ მდგომარეობაში ჩამაყენეთ, რომ ყურთ აღარა მესმის და გთხოვთ, ხმა-მაღლა მიბრძანოთ.

მთავრ. თავ-რე: მე მეგონა თქვენ საქმეზე მოსალაპარაკებლად მიბრძანდით და არა გულისწყრომის გამოსაცხადებლად.

მისი უწმინდესობა: ჩვენ სწორედ იმისთვის მოვედით, რომ დამოუკიდებელი ეკლესიის სახელით მოგვეთხოვა თქვენი რწმუნებულის მიერ გელათის მონასტრიდან წაღებული ნივთების უკან დაბრუნება.

მთავრობის თავ-რე: საქართველოს ეკლესია დამოუკიდებელი და თავისუფალი არ არის. ის ჯერ სახელმწიფოსაგან გამოუყოფელია. ვერც შევქმნით სახელმწიფოს – სახელმწიფოში... რაც შეეხება საეკლესიო ნივთებს, ისინი შეადგენენ სახელმწიფო საკუთრებას და სახელმწიფოს საქმეა, სად შეინახავს მათ... უნდა იცოდეთ ვისთან მიდიხართ...

მისი უწმინდესობა: თქვენ უფლება გაქვთ ციხეშიაც ჩამსვათ, მე ვასრულებ ჩემს საღმრთო მოვალეობას, ჩვენ მხოლოდ ის გვინდოდა გაგვეგო, რომ საეკლესიო ნივთებს თქვენ სთვლით სახელმწიფო საკუთრებად... მშვიდობით ბრძანდებოდეთ...

მთავრობის თავ-რე: კარგად ბრძანდებოდეთ“.[20]

ამ შეხვედრიდან სულ სამიოდე თვეში, ბოლშევიკური რუსეთის ჯარებმა დამოუკიდებელი საქართველოს ოკუპაცია მოახდინა; მთავრობა, თავისი თავმჯდომარის მეთაურობით, საზღვარგარეთ გაიხიზნა ისე, რომ ქვეყნის საერო ხელმძღვანელმა თან გაიყოლა ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის საჭეთმპყრობლის „ულ-რმესი გულისწყრომა და უსასტიკესი გაკიცხვა...“.

ისტორიკოს ქ. პავლიაშვილის მართებული შეფასებით: „ქართველი სოციალ-დემოკრატების ქართული ეკლესიისადმი გულგრილი დამოკიდებულება უკიდურეს ზიანს აყენებდა როგორც თავად ეკლესიას, ისე მის მრევლს და დამოუკიდებელი, დემოკრატიული საქართველოს სამომავლო ბედს სიკეთეს არ უქადდა. საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის გამოცხადებისთანავე, ხელისუფლების სათავეში მდგომმა სოციალ-მენშევიკებმა მაშინვე გამოავლინეს თავიანთი დამოკიდებულება სარწმუნოების მიმართ და ეკლესიის წინააღმდეგნი აღმოჩნდნენ... ქართველმა მენშევიკებმა სრული უნდობლობა გამოუცხადეს ეკლესიას... მათ არ სურდათ გაეგოთ, რომ სახელმწიფო და სასულიერო ხელისუფლების თანამშრომლობა შესაძლებელი იყო მხოლოდ თავისუფალი, ზნეობრივი ფორმებით, რომელიც რწმენა-სინდისზე იქნებოდა დაფუძნებული. საქართველოს მენშევიკურმა ხელისუფლებამ ბოლომდე ვერ გაარკვია მისი ეკლესიისადმი ნდობის საკითხი და ფაქტიურად თავისი მმართველობის მეთოდებით მის წინააღმდეგ გამოვიდა. მათ არ გაიზიარეს საქართველოს ისტორიული გამოცდილება, რომ ქრისტიანული საქართველო ოდითგან მოვალე იყო თავისი ეკლესიისათვის ნდობა გამოეცხადებინა, რადგან ეს უკანასკნელიც მისი სიძლიერისათვის მებრძოლი იყო...“.[9, 165-166]

* * *

1921 წლის 25 თებერვალს ბოლშევიკური რუსეთის ჯარებმა, თბილისი ცეცხლის რკალში მოაქცეს. მთავრობა ჯერ დასვლეთ საქართველოში გადავიდა, ხოლო შემდეგ იძულებული გახდა ემიგრაციაში წასულიყო. წასვლის წინ მან შეძლო ეროვნული განძის თან წაღება, რამაც, საბოლოო ჯამში, ამ სიმდიდრის გადარჩენა განაპირობა... ყველასათვის ცნობილ ფაქტებზე აქ ყურადღებას აღარ შევაჩერებთ, მაგრამ ერთს კი აუცილებლად ვიტყვი: 1921 წლის 23 თებერვალს, თბილისის მისადგომებთან გაცხარებული ბრძოლების დროს, რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარის მითითებით, სა-

ქართველოს ეკლესიის საკათოლიკოზო საბჭომ მიიღო დადგენილება სიონისა და სვეტიცხოვლის საეკლესიო განძეულობის ქუთაისში, სახელმწიფო ხაზინაში გადატანის შესახებ. იქვე უნდა მოეთავსებინათ ძვირფასი სამუზეუმო ექსპონატებიც. ამ საქმის ორგანიზების ზედამხედველობა დაევაღათ საქართველოს დამფუძნებელი კრების დავმჯდომარის მოადგილეს, პროფ. ექვითმე თაყაიშვილს და თბილისის მერს ბენია ჩხიკვიშვილს. 19 ყუთში ჩანყობილი განძეულობა, მატარებლის ერთ ვაგონში მოათავსეს და ქუთაისში გაგზავნეს. რკინიგზის სადგურიდან განძეულობა ქალაქის საკათედრო ტაძარში /„სობოროში“/ გადაიტანეს. მეორე დღით ჩასული კათოლიკოს-პატრიარქის ლეონიდის თანდასწრებით ყუთებში ჩანყობილი საგანძური გადაარჩიეს, დიდი ნაწილი საზღვარგარეთ წასაღებად გაამზადეს, ნაწილი კი აღწერეს და ხელწერილით მიტროპოლიტ ნაზარის ჩააბარეს.[1, 15-16] კათოლიკოს-პატრიარქის მითითებით, განძეულობით სავსე ოთხი ყუთი, ბაგრატიის ტაძრის მიდამოებში, სამიტროპოლიტო სახლის აივნის ქვეშ მოწყობილ სპეციალურ სამალავში გადამალეს... ეს საიდუმლო სულ რამდენიმე კაცმა იცოდა... ყუთში 100-მდე დასახელების სხვადასხვა მნიშვნელობისა და ღირებულების საეკლესიო განძეულობა იყო ჩანყობილი. მათ შორის იყო: ბარძიმები, ფეშხუმები, საცეცხლურები, სანაწილეები, სახარებები – ქართულ და სლავურ ენებზე, ოქროს და ვერცხლის ჯვრები, გვირგვინები, მაღალი სასულიერო პირების ანაფორები, ძვირფასი ქვებით მოჭედილი ოქროს მიტრები, ხატები, აზარფემები, გულსაკიდი ოქროს ჯვრები, 13 პანალია ვერცხლისა და ოქროს ძენკვებით, ოქროს ჭურჭლეულობა, მარგალიტებითა და სხვა ძვირფასი ქვებით სავსე პატარა პარკი, ვერცხლის კიდობანი, ღვთისმშობლის ხატი ბაჯალლო ოქროსი და ძვირფასი ქვებით, სამაჯურები, საყურეები, ქამრები, ოქროს საათი ლუი გრიზელი №108426 ოქროს ძენკვით, ვერცხლის „სმაკები“, ოქროს ვარსკვლავები და სხვა.[22] ბოლშევიკური ხელისუფლების ყურადღების მოდუნების მიზნით, როგორც სამღვდელთებაში, ისე მოსახლეობის ფართო მასაში მაშინვე დაიწყო ხმების გავრცელება, რომ მცხეთისა და სიონის მონასტერთა განძეულობა სხვა სიმდიდრესთან ერთად მენშევიკურმა ხელისუფლებამ საზღვარგარეთ წაიღო.

საბჭოთა რუსეთის ხელდასმით ხელისუფლების სათავეში ქართველი ბოლშევიკები მოვიდნენ... მათ ყველანაირ ძალმომრეობასთან ერთად, ბრძოლა გამოუცხადეს საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას. ამ ბრძოლას „კანონიერი“ სახე მისცეს საქართვე-

ლოს რევკომის 1921 წლის 15 აპრილის დეკრეტით, რომლითაც საქართველოს მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიას ფაქტიურად იურიდიული პირის სტატუსი გაუუქმეს...

დეკრეტი №21, რომელსაც ხელს აწერენ საქართველოს რევკომის თავმჯდომარის მოადგილე მამია ორახელაშვილი და რევკომის მდივანი შ. გაბრიჩიძე, უღმერთო ხელისუფლების მიერ გამოტანილი დოკუმენტია იმის წარმოსაჩენად, თუ რა დაუნდობელ ძალასთან გვეკონდა საქმე... მისი თხუთმეტივე მუხლით ქართველი ხალხის ცხოვრებაში ეკლესიის როლი და მნიშვნელობა არარაობამდგა დაყვანილი. ეს მაშინ, როცა მესამე მუხლით გაცხადებულია – „ეკლესია განიყოფება სახელმწიფოსაგანო“. სინამდვილეში, ეს იყო სავსებით განდევნა და არა გამოყოფა, რადგან გამოყოფილისათვის აღარაფერი აღარ იყო დატოვებული: აღარც სინდისის თავისუფლება, აღარც შიდა კანონებისა და დადგენილებების მიღება, ოფიციალურ დოკუმენტებში სარწმუნოებისადმი კუთვნილების მითითება, სკოლა გამოყოფილი იყო ეკლესიისაგან და საღვთო სჯულის სწავლება აკრძალული. ყველა საერო სასწავლებელში იკრძალებოდა საეკლესიო და სარწმუნოებრივი საზოგადოებები, არც ერთ მათგანს აღარ ჰქონდა საკუთრება და იურიდიული პირის უფლება. „საქართველოს რესპუბლიკაში არსებული საეკლესიო და სარწმუნოებრივ საზოგადოებათა მთელი ქონება გამოცხადებული იყო სახალხო საკუთრებად, ხოლო შენობები და ნივთები, რომლებიც მღვდელთმსახურების კულტის შესრულებისათვის იყო საჭირო, შეიძლებოდა მისცემოდათ სათანადო სარწმუნოებრივ საზოგადოებებს უფასოდ სარგებლობისათვის იმ შემთხვევაში თუ ადგილობრივი ან ცენტრალური მმართველობები ამის შესახებ საგანგებო დადგენილებებს მიიღებდნენ“ და ა.შ.[21]

აღნიშნული დეკრეტის გამოქვეყნების შემდეგ დაიწყო სასულიერო მოღვაწეთა გაუგონარი დევნა-შევიწროება, ეკლესია-მონასტრების მასობრივი ნგრევა და დახურვა, მორწმუნე მრევლის ყოველმხრივ დაშანტაჟება და სხვ. უპირველეს სამიზნედ იქცნენ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელი, უწმინდესი და უნეტარესი ლეონიდი და საკათოლიკოსო საბჭოს წევრები. თუმცა სასულიერო მამები ცდილობდნენ მრევლთან კავშირის შენარჩუნებას, განაგრძობდნენ საგანმანათლებლო საქმიანობას, ბეჭდავდნენ რელიგიურ ლიტერატურას, უშვებდნენ პერიოდულ პრესას... ასეთ დაძაბულ ვითარებაში მოულოდნელად(!), წყლით მონამვლისაგან (1921 წლის 11 ივლისს) გარდაიცვალა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატ-

რიარქი ლეონიდი, რომელიც უხმაუროდ დაკრძალეს სიონის ტაძარში, კირიონ მეორის გვერდით...[30]

ლეონიდის გარდაცვალების შემდეგ თბილისში აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი ხელაია ჩამოდის, რათა დროებით შეასრულოს კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრის მოვალეობა. დრო აღარ იცდოდა, საქართველოს ეკლესიას თავისი მეთაური უნდა აერჩია. სწორედ ამ მიზნით, 1921 წლის 1-5 სექტემბერს, გელათში მესამე საეკლესიო კრება გაიმართა. ცხუმ-ბედიელ და ჭყონდიდელ მიტროპოლიტ ამბროსისთან (ხელაია) ერთად, კათოლიკოს-პატრიარქის ტახტის დასაკავებლად კენჭს იყრიდა ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარიც (ლეჟავა). ხმების მცირე უპირატესობით გამარჯვებულ ამბროსის, პირველმა ნაზარიმ მიულოცა და მის კურთხევაში უპირველესი მონაწილეობა მიიღო... ამ დღიდან მათი ურთიერთმხარში დგომა ერთი ნუთითაც არ შეწყვეტილა.

გელათის მესამე საეკლესიო კრებაზე პრინციპული მსჯელობა იყო საქართველოს რევკომის №21-ე დეკრეტის შესახებაც. კრების მონაწილეთა აზრით, თუ ხელისუფლება აღნიშნულ დეკრეტს არ გააუქმებდა, მაშინ საქართველოს საკათოლიკოსო საბჭო მართლმადიდებელ ეკლესიას, ქრისტიანობას დევნილ სარწმუნოებად გამოაცხადებდა...[12, 47]

აღსანიშნავია, რომ მესამე საეკლესიო კრებამ მიტროპოლიტ ნაზარისა და პროფესორ კორნელი კეკელიძის შუამდგომლობით გრ. ფერაძეს გერმანიაში სწავლის გაგრძელების რეკომენდაცია მისცა, რასაც მხარი დაუჭირა კათოლიკოს-პატრიარქმა ამბროსიმ და კრებაზე მიწვეულმა ქართველთა დიდმა მეგობარმა არტურ ლაისტმა...[11, 9]

იმავე ხანებში ბოლშევიკური ხელისუფლების მიერ განხორციელებული კურსის წინააღმდეგ დაიწყო ხალხის გამოსვლები – ეროვნულ ფასეულობათა დაცვის მიზნით, რასაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მასობრივი რეპრესიებით უპასუხა... ეროვნული ღირებულებების დაცვის საქმეში, ხალხის გვერდით დადგა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია... უპირველესი ტვირთი კი მისმა საჭეთმპყრობელმა, კათოლიკოს-პატრიარქმა ამბროსიმ იკისრა. სწორედ მან, 1922 წლის აპრილში წერილი გაუგზავნა იტალიის ქალაქ გენუაში გამართულ საერთაშორისო კონფერენციას, რომელშიც დაუფარავად იყო საუბარი იმაზე, თუ რას სჩადიოდნენ საბჭოთა ოკუპანტები საქართველოსა და ქართველი ხალხის მიმართ... პატრიარქი მიუთითებდა, რომ ბოლშევიკური საოკუპაციო ხელისუფლება დაუ-

ფარავად ანხორციელებდა ქართველი ერის ზნეობრივ გახრწნას და ესწრაფვოდა მის ფიზიკურ გადაგვარებას, დევნიდა ქრისტიანულ სარწმუნოებას და მის მსახურთ... პატრიარქი ევროპის ქვეყნებს დახმარებას თხოვდა პირველ ყოვლისა იმაში, რომ რუსეთის საოკუპაციო ჯარებს დაუყოვნებლივ დაეტოვებინათ საქართველოს ტერიტორია... კონფერენციის მონაწილე ქვეყნების უმრავლესობამ მხარი დაუჭირა უნმინდესის მოთხოვნებს, მაგრამ პრაქტიკული მხარში დგომა არავისგან ყოფილა...

ამის შემდეგ კიდევ უფრო მეტი გამძვინვარებით დაიწყო ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიისა და მისი მღვდელმთავრების დევნა და შევიწროება.

საქართველოს ბოლშევიკური ხელისუფლების უპირველესი ორგანო – გაზეთი „კომუნისტი“ დაუფარავად, ერთგვარი თავმონონებითაც კი აღნიშნავდა, თუ როგორ ეპყრობოდნენ „ეკლესიის თავადებს“, როგორც მაშინ ირონიულად უწოდებდნენ სამღვდელოების ზედა ფენების წარმომადგენლებს. „საბჭოთა ხელისუფლებამ სასულიერო წოდებას წაართვა ყოველგვარი პრივილეგიები, გამოაცალა ბატონობის ნივთიერი ბაზა, ძირს დასცა მისი ავტორიტეტი სარწმუნოების, ეკლესიის და სამღვდელოების შესახებ სწორი აზრების გავრცელებით“. თანაც, ყოველივე ამისათვის სულ რაღაც ორიოდ ნელი დასჭირვებიათ ათეისტ ხელისუფალთ... მართალია, სამღვდელოების ზედა ფენების წარმომადგენლებს გაძლიანებაც უცდიათ, მაგრამ „რაც შეეხება დაბალ წრეებს, მათი უმრავლესობა ბოლოს და ბოლოს იძულებულნი გახდნენ გარეგნულად მაინც შეგუებოდნენ ახალ პირობებს“-ო,[22] - წერს გაზეთი.

ქვეყნის ოკუპაციის შემდეგ ბოლშევიკურმა „ჩეკამ“ გამცემთა მეშვეობით შეძლო გადამალული განძეულობის მიკვლევა... ამასთან დაკავშირებით იგივე გაზეთი „კომუნისტი“ წერილში - „გადამალული საეკლესიო განძეულობის აღმოჩენა“ - მიუთითებდა: „საგანგებო კომისიამ ქუთაისში, „არქიელის სახლში“ (იგულისხმება მიტროპოლიტ ნაზარის სახლი – ავტორი) მის ქვეშ მინაში ჩაფლული აღმოაჩინა ოთხი ყუთი საეკლესიო საგანძური, სიონის და მცხეთის ტაძრიდან წაღებული. ეს ავლადიდება იმყოფებოდა სამღვდელოების უკონტროლო გამგებლობასა და განკარგულებაში. ხდებოდა საეკლესიო ქონების სისტემატური ქურდობა, დატაცება... მენშევიკების გაქცევის დროს მოხდა უკანასკნელი, ასე ვთქვათ, გენერალური გაძარცვა საქართველოს ეკლესია-მონასტრების; მენშევიკებმა უმაღლესი სამღვდელოების დასტურით და ხელის შეწყობით, საზღვარგარეთ გაიტაცეს ამ სიმდიდრის უდიდესი ნაწილი“.[22]

ბოლშევიკმა ხელისუფლებმა არ დააყოვნეს და საქართველოს ეკლესიის უმაღლესი წარმომადგენლები დააპატიმრეს... დაიწყო მათი შეურაცხმყოფელი დაკითხვები, ბოლოს სასამართლო პროცესები. წარმოუდგენელი და დამამცირებელი იყო მათდამი წაყენებული ბრალდებები: არსებული ხელისუფლების დამხობისაკენ მონოდებები, ხალხის ქონების მიტაცება და გადამალვა, სახელმწიფოებრივ მშენებლობაში ხელის შეშლა, სამშობლოს ღალატი და ა. შ. გამოძიების დასკვნაში მიტროპოლიტ ნაზარის შესახებ ნათქვამი იყო, რომ მან იცოდა სად ინახებოდა გატაცებული საეკლესიო განძეულობა, მაგრამ არ აცნობა საქართველოს ხელისუფლებას...

თბილისში, ნაძალადევის მუშათა კლუბში გამართულ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს საჯარო პროცესზე, ბრალმდებელთა მხარეს წარმოადგენდნენ: სასამართლოს თავმჯდომარე გ. ჩხეიძე, წევრები – ვ. წივნივაძე და გ. რთველაძე; პროკურორები: ნიკ. ოკუჯავა და ნ. მაჭავარიანი; საზოგადო ბრალმდებელი ერქომაიშვილი და მდივანი გ. აბაკელია, ხოლო მსჯავრდებულთა სკამზე ისხდნენ – სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი (ხელაია), მიტროპოლიტი ნაზარი და სხვები. ქართველი ხალხისა და მართლმადიდებელი ეკლესიის მტრებს, ღირსეულად პასუხობენ ერის სულიერი მამები. ბრალმდებელთა შეკითხვები, უპირველეს ყოვლისა, გენუის კონფერენციისადმი კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ 1922 წლის 7 თებერვალს გაგზავნილ წერილში დაფიქსირებულ ფაქტებს ეხებიან.

თუ რაოდენ უშიშარნი და გაუტეხელნი იყვნენ საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის საჭეთმპყრობელნი (უმაღლესი დონის წარმომადგენლები) ნათლად სჩანს დაკითხვების ოქმებიდან. მოვიტანთ მცირე ამონარიდს:

„პროკურორი ოკუჯავა: /მიმართავს ამბროსი ხელაიას/

- რაში გამოიხატება საქართველოს დამონება რუსეთის მხრივ?

- ამბროსი: ასოცი წლის თავისუფლების, დამოუკიდებლობის მძებარი ხალხისათვის თავისუფლების წართმევაში, ინტერვენციით...

პროკურორი ოკუჯავა: - დამოუკიდებელია თუ არა დღეს იგი საბჭოთა ხელისუფლების დროს?

- ამბროსი: საბჭოთა ხელისუფლების ხელში საქართველო მე მიმაჩნია დამოუკიდებლად მხოლოდ თეორიულად, ფაქტიურად კი ეს ასე როდია.

პროკურორი ოკუჯავა: - რაში გამოიხატება ხალხის ფიზიკური გადაშენება?

- ამბროსი: ენის დევნაში, ტერიტორიის სხვის ხელში გადაცემაში და იმაში, რომ ხელისუფლება ქართველთა ხელში არ არის...“[7, 42-43] და ა.შ.

სასამართლოს წევრის ვ. ნივნივაძის შეკითხვაზე – რატომ გადამაღეთ ეკლესიის განძეული? – მიტროპოლიტი ნაზარი პასუხობს: - საიმედო ადგილას შევინახეთ ქუთაისში, არქიელის სასახლის აივნის ქვეშ, რომ არ დაკარგულიყო.

ვ. ნივნივაძე – ვისგან იცავდით ამ სიმდიდრეს?

ნაზარი – ბოროტი ავაზაკებისაგან...[7, 42-43]

ბოლშევიკურმა სასამართლომ კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის 7 წლით 9 თვითა და 23 დღით პატიმრობა მიუსაჯა, მთელი ქონების ჩამორთმევით და სასტიკი იზოლაციით. მეტეხის ციხეში ჯდომა მიესაჯა სხვა მსჯავრდებულებს, მათ შორის მიტროპოლიტ ნაზარისაც.

ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ერთ-ერთი შეფიცული, იმ ხანებში მეტეხის ციხის პატიმარი, ელიზბარ მაყაშვილი, მიუთითებს: „ოჰ, მეტეხო, როგორ დამავიწყდები! ეს მძიმე, მოღუშული და დარდიანი ციხე დღეს საქართველოს დედაქალაქად გადაქცეულა. ქართველ მამულიშვილთ აქ მოუყრიათ თავი. პროფესორები და ექიმები, მკვლევარნი, ქართველი სტუდენტობა, სამღვდელოება – ჩვენი სპეციაკი და ნამებული მოხუცი კათალიკოსის ამბროსის მეთაურობით.

მახსოვს ლექსი პოეტ დავით კოპალის (კოპალეიშვილისა) მიერ თქმული მამა ამბროსის დაპატიმრების შემდეგ:

„მძიმედ გაიღო ციხის კარები,
ვით ქანდაკება მარმარილოსი
შემოაბრძანეს ციხე მეტეხში
ტანჯულ ქართლისის კათალიკოსი.
ვერ შეეგებნენ, ჩაკეტილ იყვნენ:
პოეტი, მუშა, ექიმი, დენდი,
ვერცა მოხუცი, თეთრი ნაზარი,
ვერც პარიტეტის ტყვე პრეზიდენტი...“[7, 58]

ციხეში ორი წლის ჯდომის შემდეგ მიტროპოლიტ ნაზარის ამნისტიის საფუძველზე პატიმრობიდან ანთავისუფლებენ. თავის ეპარქიაში დაბრუნებულს ძალზე, მძიმე ვითარება ხვდება. მიმდინარეობს ეკლესია-მონასტრების ნგრევა და დახურვა, მორწმუნე მრევლის დაშანტაჟება და მღვდელმსახურთა დაცინვა. საწყობად არის ქცეული მიტროპოლიტის სარეზიდენციო სახლი; თავშესაფარის გარეშე დარჩენილი ნაზარი იძულებულია თავი ძმის ოჯახს შეაფაროს. აღვირახსნილი კომკავშირლები და „ჩეკას“ თანამშრომლები დასცინიან და შეურაცხყოფას აყენებენ მას. შოკში ჩავარდნილი სა-

ზოგადოება, მიუხედავად იმისა, რომ დიდ პატივს ცემენ სულიერ მამას, ხმის ამოღებას ვერ ბედავს. მიტროპოლიტი უდრტვინველად ატარებს მისთვის განკუთვნილ მძიმე ჯვარს... უშიშრად ცდილობს წინ აღუდგეს მთავრობის მიერ გამიზნულ უსამართლო ქმედებებს. როცა მისთვის ცნობილი გახდა პარტიის ქუთაისის სამაზრო კომიტეტის დადგენილება საკათედრო ტაძრის დანგრევის შესახებ, თანაც იმ მოტივით, რომ მის ადგილას ბოლშევიკების ცოცხალი ბელადის, ამხანაგ ლენინის ძეგლი უნდა დაიდგასო, აღშფოთებული, განცხადებით მიმართავს საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს (ცაკ-ს), რომელშიც აღნიშნავს: „ეს სამი დღეა ქუთაისში მორწმუნეთათვის თავზარდამცემი ხმა ვრცელდება, რომ ადგილობრივი ხელისუფლების შუამდგომლობით და ცენტრალური მთავრობის დადასტურებით გადანყვეტილია ქუთაისის საკათედრო ტაძრის დანგრევა და მიწასთან გასწორება... ეს დაუშვებელია, რადგან იმერეთის ეპარქიაში მხოლოდ აქ სრულდება სამაგალითო და საზეიმო სამღვდელმთავრო ღვთისმსახურება: მღვდლის, დეკანოზის, ილუმენის, არქიმანდრიტის, დიაკონის და იპოდიაკონის კურთხევა... ეს ტაძარი ისტორიული ძეგლია იმერეთის ნახევარმილიონიან ქართველ მორწმუნეთათვის... იგი აგებულია იმერეთის გლეხების მიერ ბატონყმობისაგან განთავისუფლების სახსოვრად... გაუგებარია, თუ რა უნდა შესძინოს ვინმეს ამ, მორწმუნე ხალხის ოფლითა და სისხლით აშენებული ძეგლის და სალოცავის დანგრევამ...“ [3, 217]

მიტროპოლიტი ნაზარის დაბეჯითებული თხოვნა: არ დაენგრიათ ტაძარი, რომლის ამბიონიდან მორწმუნე მრევლს დიდი სასულიერო მამები – გაბრიელი, ბესარიონი, ლეონიდი, გიორგი და სხვები ამწყალოებდნენ, არ იქნა შეწყნარებული. 1924 წლის შუა რიცხვებში ქუთაისის საკათედრო ტაძარი /ცნობილი „სობორო“/ მიწასთან იყო გასწორებული. წინა წლის გაზაფხულზე არსებობაშენყვეტილ გელათის მონასტერს, ახლა ესეც მიემატა, რითაც ფაქტიურად გაენათელ-ქუთათელი მიტროპოლიტი სამეუფეო ტახტის გარეშე დატოვეს. ერთი ნაბიჯი-ლა რჩებოდა მისი სიცოცხლის ხელყოფამდის. მიზეზს ეძებდნენ და ისიც მალე იპოვეს. ბოლშევიკური ხელისუფლების მიერ დახურულ და დანგრეულ ეკლესია-მონასტრებს მორწმუნე მრევლი საპირისპირო ქმედებით პასუხობდა. ახალს აშენებდნენ. მათ კურთხევას და გახსნას კი საეკლესიო ხელისუფალთ თხოვდნენ. მითუმეტეს დიდი სასულიერო დღესასწაული მარიამობა ახლოვდებოდა... ამგვარი თხოვნა მიუღია მიტროპოლიტი ნაზარს სოფ. როდინოაულიდან... მიუხედავად უმძიმესი და ურთულესი ვითარებისა,

უკიდურესად გაძნელებული უგზოობისა, მეუფე და მისი თანმხლები რამდენიმე პირი აღნიშნულ სოფელში ჩასვლას ახერხებენ...[4, 4]

პროფ. დამანა მელიქიშვილის თქმით: „იმ დღეს, მათ უკურთხე-ბიათ როდინოულის ეკლესია და სადღესასწაულო წირვის შემდეგ იქვე, ერთ ოჯახში დარჩენილან ღამის გასათევად. რადგანაც გაუფ-რთხილებიათ, რომ სახლებში დაბრუნების შემთხვევაში დაპატიმრე-ბა ელოდათ (ნაზარი მიტროპოლიტი იმ გაზაფხულზე გაათავისუფ-ლეს ციხიდან, ხოლო სიმონ მჭედლიძე, რედაქტორი „შინაური ამბე-ბისა“... ეჭვმიტანილთა სიაში იყო). მაგრამ აქაც მიაკვლიეს იმ „ცრუ მოძღვართა აღზრდილებმა... დასცემიან მძინარეებს, მიტროპოლი-ტი ნაზარი ურემზე დაუკრავთ, დანარჩენები თოკებით გადაუბამთ და საფიჩხიის ტყეში წაუყვანიათ...“

მიტროპოლიტი ნაზარი და მისი თანმხლები პირები – მღვდლე-ბი – გერმანე ჯაჯანიძე, იროთეოზ ნიკოლაძე, სიმონ მჭედლიძე და მთავარდიაკონი ბესარიონ კუხიანიძე, ქუთაისის სამაზრო „ტროი-კის“ მიერ გამოტანილი განაჩენით დახვრეტილ იქნენ საფიჩხიის თუ სალორიის მიდამოებში. ეს მოხდა მარიამობის ღამეს, 1924 წლის 28 აგვისტოს.

„თუ საუკუნის დასაწყისში ილია მალვით მოკლეს, ეს ეკლესიის მამები, ქრისტეს სჯულის მქადაგებლები, ილიას ეროვნული გზის გამგრძელებლები, დახოცეს მისი მკვლელების შთამომავლება უკვე აშკარად, ოფიციალური ბრალდებით - „აგვისტოს ავანტიურაში მო-ნაწილეობისათვის...“ დახოცეს თოკებით გადაბმულნი, შეურაცხყო-ფილნი, ალიონზე, საფიჩხიაზე, ებრაელთა სასაფლაოს ბოლოში“[4, 5] – აღნიშნავს დ. მელიქიშვილი.

მანგლელი მთავარეპისკოპოსი ანანია (ჯაფარიძე) წერს: „ქუ-თათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარის (ლეჟავასაგან) ათვის-ტურ-ანტიეროვნული მთავრობა ითხოვდა ქრისტესა და ერის ღა-ლატს, მაგრამ ამას ვერ ეღიროსა. მღვდელმთავარი წმინდა მონამეთა დარად ურემზე დააკრეს და სხვა სამღვდელოებთან ერთად, სასტი-კად ნაგვემი ტყეში დახვრიტეს. ჩემს ბავშვობაში გამიგონია, ჯერ კიდევ ცოცხლებს დააყარეს მინა ჯალათებმა და, როგორც ამბობ-დნენ, მინა რამდენიმე ხანს კიდევ იძვროდაო. აღსანიშნავია ქუთა-თელ-გაენათელი ნაზარი, თითქმის ასი წლის შემდეგ მისი სულიერი წინაპრების – დოსითეოზ ქუთათელისა და ექვთიმე გაენათელის მსგავსად აწამეს ხელისუფლებმა: ცნობილი საეკლესიო აჯანყების შემდეგ 1820-იან წლებში რუსმა ხელისუფლებმა ქართული სამყა-როსათვის წარმოუდგენელი საქმე ჩაიდინეს: თავისი უმაღლესი სა-სულიერო პატივის გამო ხალხისათვის უწმინდესი და ხელშეუხებე-

ლი ქუთათელი და გაენათელი მღვდელმთავრები ტომრებში ჩასვეს, ურემზე დაყარეს და სასტიკი ცემის შემდეგ სამშობლოდან გადასახლება დაუპირეს, მაგრამ შემდეგ ჯალათებმა ისინი გზაზევე დახოცეს ტანჯვა-წამებით. ორივე ამ მღვდელმთავრის კათედრათა მემკვიდრე, ქუთათელი-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარიც ასევე მონამებრივი გვირგვინით წარდგა უფლის წინაშე“.[1, 3]

უდანაშაულო სასულიერო მოღვაწეთა მიმართ ამ სისხლიანმა ანგარიშსწორებამ სულით-ხორცამდე შესძრა მაშინდელი საზოგადოება, მაგრამ ხმამაღლა ხმის ამომღები ვინღა იყო...

გრ. ფერაძე თავის მასწავლებელს, გამოჩენილ გერმანელ თეოლოგსა და მოღვაწეს იოჰანეს ლეფსიუს 1924 წლის 26 სექტემბერს გაგზავნილ წერილში წერდა: „... ძვირფასო ბატონო დოქტორო!... ცუდი ცნობები მომდის ჩემი ქვეყნის შესახებ. არეულობა, ჩაგვრა, ქუთაისის მიტროპოლიტ ნაზარის მკვლელობა... ის ჩემი მეგობარი და მასწავლებელი იყო და ძალიან ბევრი გააკეთა ჩემი გერმანიაში გამგზავრებისათვის. 68 წლის მიტროპოლიტი ერთ წელიწადზე მეტ ხანს ციხეში იჯდა. ახლახან გამოუშვეს და ქუთაისში ცხოვრობდა. ბოლშევიკებს, რომლებსაც ეკლესიის გახლეჩა სურთ, უნდოდათ მისთვის პატრიარქობის გადაცემა, რადგან მისი უწმინდესობა პატრიარქი ამბროსი ავადაა და ჯანმრთელობა შერყეული აქვს. მიტროპოლიტმა, რა თქმა უნდა, უარი თქვა ამაზე... მასთან ერთად დავკარგე ყოველივე საუკეთესო, რაც სამშობლოსთან მაკავშირებდა“.[31, 106]

„ძალიან ბევრი ადამიანი დახვრიტეს ქუთაისში. მათ შორის 10 მღვდელი და მიტროპოლიტი ნაზარი, 70 წლის მოხუცი. გვიამბობენ: როცა ეს წმინდა მოხუცი უნდა მოეკლათ, ნითელმა ჯარისკაცებმა ჰაერში ისროლესო. მაშინ გაცოფებული ჩეკისტი ქალი თავად მივარდა ნაზარის და თავისი ხელით გამოასალმა სიცოცხლეს უდანაშაულო მოძღვარი. მიტროპოლიტის უდანაშაულობა არავის ეეჭვებოდა“.[2, 120]- წერს ფრანგი მკვლევარი რემონ დიუგე.

ალ. ასათიანი გაზ. „სამშობლოში“ (პარიზი) ქაქუცა ჩოლოყაშვილისადმი მიძღვნილ წერილში მოიხსენებს იმ მამულიშვილთა სახელებსაც, რომლებიც ბოლშევიკების მიერ იქნენ რეპრესირებულნი, მათ შორის მიუთითებს მიტროპოლიტ ნაზარსაც...

„როდესაც დაინერება ისტორია ჩვენი ერის დარაზმულობაზედ, ყველა დაინახავს რამდენი, მომავალი თაობისათვის საამაყო საქმეები წარმოშვა მან და რაზომ დიდი პიროვნებები იყვნენ ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ბევრნი თანამებრძოლნი. ჩოლოყაშვილის უახლესი წრის თავდადებულთა ერთი ნაწილის მოხსენებაც საკმარისად გაამ-

ულავნებს ამ დიდი დარაზმულობის ხასიათს: კონსტ. აფხაზი, გ. წინამძღვრიშვილი, გენ. ანდრონიკაშვილი, წულუკიძე, გარდაფხაძე, კოლონ მუსხელიშვილი, მახარაძე, გულისაშვილი და მრავალი სხვა, კათალიკოსი ამბროსი, მიტროპოლიტი ნაზარი და სხვადასხვა (ხაზგასმა ალ. ასათიანისაა – გ. ს.).

... ყველა ამ გმირთა ლეგენდარული სიმტკიცე სიკვდილის წინაშე ღირსეული მასალაა შექსპირის ზომის მწერალთა კალმისათვის“.[15, 329]

დასასრულს გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ 117 წლის შემდეგ ავტოკეფალია აღდგენილ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას თავისი ისტორიის მანძილზე იმდენი ნგრევა-ანოკება არ განუცდია, რამდენიც ბოლშევიკების 70-წლიანი მმართველობის პერიოდში. აქედან კიდევ უფრო საშინელი პირველი ხუთი წელი იყო... პროფესორ ს. ვარდოსანიძის მართებული თქმით: „1924 წლის აგვისტოში ქართველი ხალხის საუკეთესო შვილების მიერ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლას დაუნდობელი ხოცვა-ჟლეტით უპასუხა ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ. საქართველოს ყველა კუთხეში სისხლის წვიმები დააყენა... გაანადგურეს ინტელიგენცია, საზოგადოების არისტოკრატიული ნაწილი... ანადგურებდნენ, ანგრევდნენ ეკლესია-მონასტრებს, დევნიდნენ ქართულ კულტურას, ქართულ ეროვნულ ცნობიერებას და ინტერნაციონალიზმის დროშით ამცრობდნენ და აქუცმაცებდნენ საქართველოს...“[7, 33-34], ხოლო თუ რა მასშტაბებისა იყო ეს ნგრევა-ანოკებები იგივე მკვლევრის მიერ დაანგარიშებული ციფრების მოტანაც საკმარისი იქნება. მარტო „1924 წელს თბილისის მაზრაში დაიკეტა 48, ქუთაისის მაზრაში 160, შორაპნის მაზრაში 148, ოზურგეთის მაზრაში 130, რაჭა-ლეჩხუმში 255, გორის მაზრაში 75, სიღნაღის მაზრაში 65, ცხინვალის მაზრაში 6 ეკლესია მონასტერი...“[7, 35]

მიუხედავად კომუნისტური რეჟიმის დიდი მცდელობისა – ქართველი ხალხის ცნობიერებიდან ამოეშალათ მამულისა და სარწმუნოებისათვის თავდადებული ადამიანების ნათელი სახელები, განუხორციელებელი დარჩა. საქართველოს ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყნის შვილებმა არა თუ დაივიწყეს მათი „საქმენი საგმირონი“ და ნათელი სახელები, არამედ მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდანთა რიგებში მიუჩინეს სამარადჟამო ადგილ-სამყოფელი.

* * *

P. S. აქვე დაგვიანებით, მაგრამ ფაქტის დაზუსტების მიზნით აღვნიშნავთ, რომ მკვლევარ გოჩა ასათიანს, მიტროპოლიტ ნაზარის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ დაწერილ წიგნში, ერთი დასანანი ფაქტობრივი შეცდომა მოსდის, როცა წერს: „1924 წლის აჯანყების დაწყების წინა დღეს, 27 აგვისტოს, მიტროპოლიტ ნაზარის სოფელ სიმონეთიდან ეწვია დელეგაცია და სოფლის ეკლესიის კურთხევა სთხოვა. დანიშნულ დროს მიტროპოლიტი ნაზარი რამდენიმე მღვდელთან ერთად სოფელში მივიდა. მათ ეკლესია აკურთხეს და რადგან უკვე შეღამებული იყო, სტუმრები ერთ-ერთ ოჯახში ღამის გასათევად მიიყვანეს. ღამით მძინარე სტუმრებს მოულოდნელად თავს დაესხნენ ჩეკისტები, ხელფეხი შეუკრეს, თოფის კონდახით სცემეს, შემდეგ პერანგის ამარა ურემზე დააკრეს და სოფლის საბჭოში მიიყვანეს. მეორე დღეს პატიმრები ქუთაისის შინსახკომში გადაიყვანეს და სხვა პატიმრებთან ერთად ბნელ საკანში დაამწყვდიეს...“ [1, ?].

აქ აღნიშნული ამბავი სინამდვილეს კი შეეფერება, მაგრამ ადგილმდებარეობას არა. ყველაფერი ეს სოფ. როდინოულში (დღევანდელი ზესტაფონის რაიონი – ავტ.) მოხდა. სოფ. ზედა სიმონეთი ჩემი მშობლიური სოფელია, სადაც დგას IX-X საუკუნის ისტორიული ძეგლი, სამნავიანი ბაზილიკა, არაერთი წარწერით და იქ XX საუკუნის 20-იან წლებში ახალი ეკლესიის აშენება არ ფიქსირდება... ეს ფაქტობრივი უზუსტობა შემდგომ სხვა ავტორებმაც გაიმეორეს (მაგ. როსტომ ჩხეიძემ და სხვ.).

ესაა და ეს. ჩვენი სურვილია, ფაქტობრივი შეცდომა გასწორდეს. ამასთან ერთად, როდინოულელთა ჩადენილ შეცდომაზე, სიმონეთელებმა რატომ უნდა აგონ პასუხი ღვთისა და ერის წინაშე?!

დამონშებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ასათიანი გოჩა, ქუთათელ-გაენათელი მიტროპოლიტი ნაზარი, თბ., 1995.
2. დიუგე რემონ, მოსკოვი და წამებული საქართველო, თბ., 1994.
3. კეზევაძე მ., 1924 წელი ქუთაისის ეპარქიაში, ფ. „განთიადი“, №3, 1989.
4. მელიქიშვილი დამანა, ახალმონამენი, მღვდელი სიმონ მჭედლიძე, თბ., 1995.
5. ვარდოსანიძე სერგო, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია 1917-1952 წლებში, თბ., 2001.
6. ვარდოსანიძე სერგო, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ლეონიდი (1918-1921), თბ., 2000.

7. ვარდოსანიძე სერგო, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი უნმინდესი და უნეტარესი ამბროსი (1921-1927), თბ., 2005.
8. ვარდოსანიძე სერგო, საქართველოს ეკლესია 1917-1927, თბ., 2005.
9. პავლიაშვილი ქეთევან, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია 1917-1921 წლებში, თბ., 2000.
10. საითიძე გოჩა, წმ. მღვდელმონაშემ არქიმანდრიტი გრიგოლ ფერაძე (ცხოვრება და მოღვაწეობა), ყ. „არტანუჯი“, №11, 2003.
11. საითიძე გოჩა, მასალები არქიმანდრიტ გრ. ფერაძესა და აკად. კორნელი კეკელიძის ურთიერთობის ისტორიიდან (XX ს-ის 20-30-იანი წლები). წმ. გრ. ფერაძის სახ. თბილისის უნივერსიტეტის „შრომების“ კრებული, I, თბ., 2009.
12. ნათელი ქრისტესი, საქართველო, წიგნი I, თბ., 2003.
13. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. IV, თბ., 1984, გვ. 20.
14. შარაძე გურამ, ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია, ტ. I, თბ., 2001.
15. შარაძე გურამ, ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია, ტ. 5, თბ., 2004.
16. ჭავჭავაძე ილია, რჩ. ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. VII, თბ., 1987.
17. ცინცაძე კალისტრატე, ჩემი მოგონებებიდან, თბ., 2001.
18. გაზ. „საქართველო“, №1918, 16 ნოემბერი.
19. გაზ. „საქართველო“, №1918, 21 ნოემბერი.
20. გაზ. „საქართველო“, №1920, 10 დეკემბერი.
21. გაზ. „კომუნისტი“, №, 1921, 20 აპრილი.
22. გაზ. „კომუნისტი“, №112, 1923, 19 მაისი.
23. გაზ. „ნაციონალისტი“, №1920, 14 ოქტომბერი.
24. გაზ. „ახალი საქართველო“, 1998, 27 აგვისტო.
25. გაზ. „საქართველო“, 1995, 22-29 სექტემბერი.
26. გაზ. „მინა“, №1920, 9 ნოემბერი.
27. გაზ. „მინა“, №1920, 10 ნოემბერი.
28. გაზ. „მინა“, № 920, 11 ნოემბერი.
29. გაზ. „მინა“, № 920, 5 დეკემბერი.
30. გაზ. „სოციალ-ფედერალისტი“, 1921, 13 ივლისი.
31. ყურნ. „არტანუჯი“, 2003, №11.
32. გაზ. „საქართველო“, 1918, 23 ნოემბერი.

Gela Saitidze

*Doktor historischer Wissenschaften, Professor,
Fuehrender wissenschaftlicher Arbeiter der Abtei-
lung der neuen und neuesten Geschichte des Iwane
Dshawachischvili Instituts fuer Geschichte und
Etnologie*

Zum Andenken an Neumärtyrer Resümeze

Die am 18.-19. September 1995 in Tbilissi stattgefundene erweiterte Versammlung der georgischen orthodoxen Kirche unter der Leitung des Katholikos-Patriarchen Gesamtgeorgiens Ilia II. hat die Geistliche, die ihr Leben für den Glauben und die Heimat hingegeben haben, zu Heiligen geweiht. Das sind: der Bischof Imeretiens Gabriel, der Bischof Alexandre, der Katholikos-Patriarch Gesamtgeorgiens Ambrossi, Mitropolit Nasari, Archimandrit Grigol Peradse, Priester: Theodore, Germane Dshadshanidse, Irotheos Nikoladse, Simon Mtschedlidse; Abt Alexi Schuschania, Protodiakon Bessarion Kuchianidse. Sie wurden Neumärtyrer benannt, ihre Bilder wurden gemalt und als ihr gemeinsamer Gedenktag wurde der 27. August festgesetzt.

Ihrem Andenken ist der vorliegende Artikel gewidmet, in dem neu aufgedeckte Materialien über einige Vertreter der Neumärtyrer behandelt werden, die noch nie zum Gegenstand der Forschung geworden sind.